

Виходить у Львові 1-ого і 15-ого кожного місяця в обсязі два і пів аркуша.

ПЕРЕДПЛАТА ПЛАТНА З ГОРИ ВНОСИТЬ:

З додатком „Словарь російсько-український“: на цілий рік 8 вяр., [для заграниці 8 рублів або 16 марок]. — Без „Словаря“: на цілий рік 6 вяр., [для заграниці 6 рублів або 12 марок], на пів року 3 вяр., на чверть року 1 вяр. 50 кр. — Одно число коштує 30 кр.

Редакция, администрация і експедиция у Львові, при ул. Академічній Ч. 8.

Рукописи мають бути писані правописмо „Зорі“. Твори увагані редакцією непридатними до поміщення, звертає ся авторам [на їх кошті] без пояснення причин. — Редакция відповідає тільки на ті письма, до котрих додучено поштової маркі: ся постанова не дотичить письменників, що містять свої твори в „Зорі“.

Між народ.

Повість М. Школицька.

[Далі].

X.

Поки се, та те, а весна тим часом робила своє. Незабаром, після першої весінньої травиці, пишно зазеленіли дуги та ниви, зашепотіло на деревах молоде листечко, заробіли на зеленому, якесенькому килині чудові квіточки і земля зробила ся пашна, весела. Вона прибрала ся у своє найкраще вбраннє і, разом з веселими сьпівами пташок, привітно осьміхнулась своєю чарівною усмішкою до свого любого, волотого сонця. Заквітчана земля пишаєть ся! Весна не поскупилась задля неї ні в чому, а надавала своїй коханці-землі усього, і надавала дуже багато! Весняна шедристь завважаєть ся не тільки в безкрайому, зеленому убранні та квітках, а і в піснях, в коханні, в почутті, і всюди, і в усьому! Не обминула весна своїми дарунками і Наталки з Петренком, — з кожним днем почувте їх більшало, ширшало, зближало ся і звивало в їх серцях гніздечко кохання. Наталка, обгорнена теплом кохання, з поступом весни, все більше та й більше віддавалась своїм мріяж і викликала в душі своїй весінні, чарівні картини. Чи сяде вона за гаптування, чи робить що на городі, чи ляже спати у своїй душній хаті, а перед очима її не шитте мерещить ся, не грядки, засажені зеленою огородиною і не стіни мріють у німій хаті, а бачить вона тихий, прозорий Удай, бачить зелені, кучеряві верби, що натовпом спинились на його берегах, бачить гладенькі, зелені луги, долинки, взгірчачка, пусті лозі, а на самому Удаєвому плесі за- примічує нарешті новенького, білого човна, а в йому хорошого

Василь Лиманський.

та огрядного парубка... І який, справді, приязний та вродливий отой парубок — Господи! Наталка вивразно бачить, що не жорсткими та моголявими руками тримає він над водою весельця, а білими, якенькими і ніжними такими, неначе у малой дитини! А які у його очи, погляд!... Наталка крадькома зиркає на очи того лімерного парубка і вони чарують її, — у їх овсі не запримічує вона того осоружного виразу: „та й ушпину-ж я тебе, моя лебідочко!“ — а дивлять ся вони так любо, так тепло і ясно, неначе тії зірочки. На кого-ж вони так зоріють? Наталка придивляєть ся ще пильніше і пізнає на човні другу постать: супроти парубка сидить дівчина, і дівчина-ж та — вона сама — Наталка, а очи вродливого того парубка дивлять ся прямо на неї, і так дивлять ся, що ніби зазирають аж у самісеньку душу... Наталці робить ся любо, хороше, по жилах її розливаєть ся гаряча кров і приливає аж до голови, до серця, до очий і так відразу затемняє світ, що вона не бачить і не чує нічогосенько. Але через якусь хвилину Наталчине тіло здригаєть ся, вона опам'ятовуєть ся і перед очима її знову з'являєть ся та чарівна картинка, і вже не так, як раніше, а ще ясніше, ще виразніше! Наталка бачить, як здіймають ся на повітрі білі весла, чує, як хляскають вони по Удаєвому плесу, як коливаєть ся під ними човен і як таємно шумить округ його вода, шепочучи щось тихе, любе, але пілком незрозуміле. Над човном, з високого, блакитного неба, сьвітить місяць, а округ його тремтить і сяє тиха, безкрая стара зірок. Наталка від-

водить свої очі від неба і дивить ся у воду, але й там бачить вона глибоку безодню, пересновану таким же блакитним небом і так само уявляюваням ясним місяцем та зграєю блискучих зірок. Наталка несподівано зауважує, що човен їх спинив ся як раз між двома безоднями і їй робить ся жлобно, страшно, але-ж догадливий, добрий та розумний парубок-панич спостерегає це і промовляє:

— Наталю! Як тут люблю, як хороше? — Правда?

— Правда, правда! — шепочуть Наталчині губи і шепіт цей знову розвіює її чудові картини-мрії.

Наталка марила, хімерничала, але-ж хімери її не тільки не збували ся, а навіть і надії не подавали на збуток. Зараз же, з початком весни, батько її заходив ся будувати нову хату і мусів розруйновати стару, бо на будівлю не ставало дрібною дерева, а старою хатою можна було скористуватись; цей випадок зробив те, що Андрій Петренко став заходити до Горобця не що дня, як раніше, а через день, або й через два, і сидів у їх не по 3—4 години, а далеко менше, бо під небесною покрівлю не гаразд було заводити довгі бесіди. Так вело ся з пів місяця, а може й більше. Іванова сім'я з ранку до вечера перебивалась на дворі, а у ночі тіснилась у невеличкій повітоці, що й без того завалена була до самої стелі усякими господарськими річима. Така тісноста примусила Івана збудувати собі на швидку руку схоже щось на землянку і перебраться туди. Так він і зробив. У землянку перейшла з ним і Параска а Наталка лишилась у повітоці. Сім'ї зробило ся вільніше трохи, особливо-ж задовольнена була Наталка, бо вона так хороше прилаштувала ся у повітоці і так подобав ся їй осібний куточок, що вона, здавалось їй, не тільки не згодилась би перейти у землянку, а навіть і в нову хату, коли-б вона була уже збудована.

День за день і Наталці, у своєму окремому закутку, спала нарешті така думка, що тепер їй легенько можна було-б нищечком утікати до Удаю і хоть єдиний вечір поплавати на човні з паничем. Можливість сповнити таку думку почала розпалювати Наталчині мрії так, що через якийсь там час вона почала уже нетерпляче сподівати ся тієї слушної години, коли панич знову почне розмову про плавання на човні, і може, хоч не сяк, то так натякне, або шепне на ухо, що хотів би поплавати з нею і тоді вона безпримітно вийде до Удаю.

Петренко справді не раз заводив розмову про своє рибальство та вечірні гулянки по Удаю, але-ж тепер, ніби навмисне, і не натякав навіть, щоб запросити Наталку знову. Наталка дуже була незадовольнена такими розмовами і навіть гнівалась у своїй душі на панича. Та було й за що, бо він же добре знав, був певен навіть, що Наталка хоч і згоджувалась тоді з батьковими та материними поглядами, а про те-ж щиро вірила і в його погляди, тайне тільки вірила, а цілком згоджувалась, що плавання на човні, по доброму розуму, непутячого не має нічогоєшенько.

Минуло ще з тиждень, але-ж Наталчине бажання не сповнялось, та й не сповнялось. — „Самій хіба шепнути йому на ухо, — не раз з'являла ся у Наталки думка, — але-ж ні, так не можна, — розраджувала вона себе далі, — хто знає, може він і думку вже залишив про це, а я — нані тобі, з дуру! О ні, Боже мене внаси, ніколи я йому не скажу про це!“ І нетерпляча Наталка мусіла терпеливо дожидатись тієї хвилини, коли pomoже їй сам випадок.

Прошло ще кілька днів і нарешті Наталка мусіла запевнитись, що мрії її лишають ся тільки мріями і що чудові картини були тільки солодким самопіддурюваннем та й більше нічогоєшенько. Помалу та потроху і сумливі нічні міркування про несповнені, палкі бажання, почали лишати по собі слідки навіть і в день. Параска перша зауважила переїзду у своїй дочці і не ховаючись в своїми заборами звернулась до Наталки з таким запитанням:

— Чого це ти, доню, зробила ся така смутна та невесела?

— Я? Нічогоєшенько, мамо! Це вам так здалось! — відповіла Наталка, пильнючи заховати у власному голосі свою звичайну веселість та жвавість.

Параска не допитувалась далі, але почувала, що Наталка кривить трохи ушко і не признаєть ся. Однак материні

турботи на ньому не обмежувались, вона, користуючись слушним часом, звернула ся ще й до Івана за порадою. Річ про Наталчину невеселість Параска розпочала занадто довгу, а того Іван прослухав її тільки до половини і, замість поради, відповів так:

— А я тобі, Параско, скажу от що: Зовсім даремно зверташ ти увагу на кожную дурницю. ти-ж бо подиви ся: у дворі повно клопоту, гармідеру всякого, безладдя, отже тобі хочеть ся, щоб увесь оцей розгардіяш пройшов якось так, щоб не зачипив і Наталки! Так не можна, безладдя таке озветь ся хоть на кошу!

Після такої Іванової відповіді Парасці зовсім уже було не до речі провадити свою розмову далі і вона замовкла. Поміркувавши-ж гарненько над Івановим словом, вона згодилась у своїй думці, що може й так, може й справді турботи над будівлею, та иньше безладде, відбили ся трохи і на Наталці.

Зазорена Наталка в сумливості та невеселості, послила з того дня бути веселою і все, здасть ся, пішло, як треба. Але-ж так тільки здавало ся, наспражки-ж було трохи інакше, бо коли Іван з Параскою і перестали звертати увагу на переїзду у своїй дочці, то опріч їх найшов ся ще один чоловік, що те-ж запитав Наталчину сумливість і те-ж загадав ся. Чоловік цей був не хто другий, як Петренко.

Найперше треба зауважити, що Петренко з тієї самої хвилини, як несподівано опинив ся у Наталчиних обіймах, став почувати у своїй душі значні відміни. Перше, рівноважне почуття його до Наталки почало тепер перероджуватись у почуття не віру більше, поважніше і дужше. Раніше у Петренка були на приклад такі дні, що він зовсім не згадував про Наталку, тепер же, після відомої зустрічі з обіманнем, він не тільки згадував про неї що дня, а став навіть почувати сумливість, пудьго, коли трапляло ся не бачитись з нею якийсь там день, або два.

Правда, Андрій Петренко зовсім не турбував ся над рішенням поважного запитання „бути чи не бути?“ — се-б то — чи одружитись йому з Наталкою, чи ні? Над морокою цієї він не спинав ся, не міркував і про те, до якої межі веде його те почуття, яке ворухить ся у його серці до Наталки; одним словом, поважна частина в цих справах лишилась у його з боку, він ніби забув про неї, а міркував тільки про дрібницю. Петренкови бажалось би, на приклад, завжди бачити Наталку перед своїми очима, і от він починає зараз міркувати та вигадувати, як би його так зробити, щоб сповнити своє бажання? — „Чи не найняти-б її в прислужницю? — думає він, — але-ж ні, така думка йому не подобаєть ся, він не хоче, щоб Наталка була у його за наймичку, та й задля неї це не статечна річ, — Наталка заслужує другої, кращої новати... А що, коли-б вона як небудь поселилась отут недалеко від мене, — міркує Петренко далі, — це було-б добре; тоді я бачив би її що дня, а то справді воно таки й не гаразд трохи ходити що вечера через усе село... А, справді, добре було-б, коли-б хата їх стояла отут на взгір'ячку, поруч з моїм хутором... І веселіше було-б, а то сиди у самоті, неначе той вовк!... Добре то, добре, але-ж як його так зробити? Не можу-ж я відділити їм ґрунту поруч з хутором! А чому-б і не відділити? Ми тоді, справді, були-б близькими, нерухомими сусідами, — а заходив би до їх, — вони до мене... Але що я! Треба-ж пам'ятати, що вони не поміщики, а люди прості, що рівними сусідами ми не можемо бути, хоть би й хотіли навіть; життя і погляди наші роздвоюють ся та розходять ся так далеко, що й кінця їм не видно!... Ні, ні! Це річ неможлива, зовсім неможлива!“ І Петренко починає придумувати другі заходи.

Такі та схожі з цими міркування турбували Петренка часто, але-ж з їх, як бачите, не виходило нічогоєшенько; тим же часом почуття його до Наталки росло що божого дня усе більше, та й більше.

Попливши перший раз на своєму човні по Удаю, Петренкови спало на думку прогулюватись так не самому, а вдвох з Наталкою; така думка йому дуже подобалась і він хотів її виповнити не гаючись, але-ж запросити його, як нам уже відомо, зустріли ся з дикарськими поглядами Наталчиних рідних і думки розбили ся до останку; навіть Наталка не підтримала його. Досадно було Петренкови, але що-ж мав він робити?

Потягли ся знову дні за днями, аж ось він почав за-
примічувати, що Наталка стала чогось сумувати, нудитись;
Петренка стурбувало не і примусило загадатись знову. Він
міркував і сяк і так, нарешті думкою своєю перейшов у На-
талчине становище і з її погляду став розмірковувати про
взаємні почуття їх власного кохання. Таке міркування мимо-
хіть привело його до поважного і неминучого запитання: на
чому, справді, може скінчити ся їх любовна справа? Петренко
відразу зауважив, що запитання це зовсім не легенька річ, а
того й почав розглядати його з усіх боків. Докладний пере-
гляд останнього запитання, замість рішучця якого небудь,
поставив Петренка віч-на-віч з новими запитаннями і за-
питаннями переважнішими навіть, ніж перше. Петренко поба-
чив, що взаємне почуття їх веде по тій стежці, що вони зго-
дом або взаємно розлучитись, або-ж лишитись звязаними шлю-
бом до віку. На чому-ж тут зупинитись? — запитав себе Пе-
тренко, — коли на тому, щоб розлучитись, — міркував він
далі, — то слід би лишити Наталку не відкладаючи, а тепер,
зараз, — це задля неї було-б краще, і навіть не вміру краще,
бо коли залишити її згодом, то це може довести до чого не-
будь і не зовсім путяшого, а такого кінця Петренко овеї не
бажав задля Наталки. Так що-ж його робити? Петренко мір-
кував так, міркував інакше, але думки його хилились тільки
до того, що безпримітно треба було покласти такий рішучець:
або лишити Наталку зараз же, не гаючись, або-ж завершити
тим, що одружитись з нею!

— Так, так! Усе зводить ся тільки до одного: „або
одружити ся, або покинь!“ — бурмотав сам собі Петренко, ши-
роко сягаючи по своїй кімнаті.

— Але-ж найкраще буде, — міркував він далі, — коли
розпічну я налагоджувати Наталку так, щоб вона зрозуміла
і по всяк час ладна була на те, що розлучитись нам не вміру
краще. Що-ж, я так і зроблю, і розпічну це діло не далі,
як з завтраго.

Такий несподіваний рішучець стурбував трохи Петренка,
але-ж він не відступив від його, а навпаки, зараз же почав
виробляти пляна, з чого і як слід починати йому налагоджу-
вати Наталку до розлуки, до забуття кохання. Довгенько мір-
кував Петренко і нарешті поклав розпочати так: перш над
усе він що вечера буде провадити статичні промови і пильну-
вати не наводити Наталку, щоб вона зрозуміла його головну
думку; далі — походеньки свої постановить зовсім на другу
стежку і буде ходити до Наталки не що вечера, а на тиж-
день разів два, а вже багато три, потім переведе їх на один
раз у тиждень, а там у два тижні раз, а ще далі через мі-
сяць і нарешті все оце вкупі безпримітно повинно скінчитись
спокійною розлукою та розумним забуттем обопільного ко-
хання. „Так буде добре, так і зроблю я безпримітно, шкода
тільки, що не доміркував ся я до цього раніше!“ Так Пе-
тренко закінчив свої думки і ще раз нагадав собі, що остан-
нього пляна свого він повинен виповнити, і виповнити без-
примітно.

XI.

Останній, непохитний свій рішучець Петренко поклав
у суботу ввечері, а з сього виходило те, що другого дня, —
се-б то у неділю, — він уже мусів розпочати свою лагоду
до спокійної, взаємної розлуки, та розумного забуття того
сердешного почування, яке, певна річ, встигло вже зробитись
коханням.

Наталка, по заведеному звичаю, кожної неділі ходила
до церкви. Так зробила вона і в останню неділю.

Простоявши Божу службу, і повертаючись до дому, вона
раа-по-раз зиркала на хутір Петрівку і шось думала. Наталка
була певна, що сьогодня увечері панич приїде до їх безпре-
мітно, а того у голові її мимоволі ворухила ся думка про те,
як би його так зробити, щоб панич запросив її на човен зно-
ву? Наталка бажала зробити це так, щоб панич догадав ся
запросити її не при батькови та матері, а як небудь нищеч-
ком, пótайно, але-ж як його так зробити? І Наталка спи-
нила ся на цьому трудному запитанні уже мабуть тисячний раз.

— Ага! — радісно промовила вона і по лицю її роз-
лив ся румянець.

Наталка згадала, бачите, про те, що вона письменна,
і несподівано зайнула у неї думка що коли при батькови та

матері і не можна про все побалакати, так це-ж легесенько
можна зробити на папері...

— Ох, яка-ж я дурна! — пострікала себе Наталка, —
і як таки я не здолала до сього часу згадати про це? А па-
нич — чи вже-ж таки й він забув, що можна було-б напи-
сати? Мабуть забув!...

І лице радісної Наталки почервоніло ще дужше. Вона
раділа, що несподівано доміркувала ся до такої речі і на
душі у неї зробило ся так хороше, так любо, що такою ве-
селю спочувала вона себе тільки на паску, та й то тоді,
коли було їй років п'ять, або шість, не більше.

Наталчина веселість не проходила до самого вечера;
вона нетерпляче дожидала панича, щоб скорій похвалити ся
йому про своє цікаве назнанне і разом з цім сподівала ся,
що безпримітно наведе його на думку, коли не живим словом,
то листом запросити її на човен знову.

Годня зо дві перед заходом сонця з'явив ся в Івано-
вому подвір'ю Петренко.

— Здоровенькі, паничу! — радісно привитала його На-
талка і зараз же додала: — А знаєте, паничу, я вам сього-
дня скажу цікаву, цікаву штуку! — І при останньому слові
Наталка покивала своєю прехорошою голівкою, густо завіт-
чаною весняними квітками.

У Петренковій думці ворухило ся тієї хвилини безладде,
але такий ширій та любязний Наталчин привіт, укупі з її
веселим личком та блискучими, радісними очима, повіяли на
Петренка якоюсь теплою, погожою хвилею і він, те-ж весело
осьміхаючись, відповів:

— Гаразд, гаразд! Послухаємо, що ти там назвала та-
кого цікавого!

Наталка придихнула свого голоса і заговорила пótайно:
— А от що: іду я сьогодня з церкви, аж ось неспо-
дівано спадає мені на думку, що я письменна, що я можу
писати!...

— Поважна річ, поважна! Назнат'є хоть куди! Дивно
тільки, що ти сьогодня лиш довідалась про це! — впять таки
осьміхаючись промовив Петренко.

— Оце, Боже мій, та зовсім же не про це річ! — го-
лосно промовила Наталка і знову тим пótайним голосом до-
дала: — Річ, бачите, в тому, що я тепер не тільки з книжки
можу писати, а навіть і так! Наприклад лист, чи иньше що...
Можу-ж я написати листа?

— Та вже-ж, що можеш!... Ага! Розумію тепер, розу-
мію! — поважно промовив Петренко, — компоувала щось!
Ну, добре, покажи своє писання не з книжки, побачимо!

— І знову таки ні, зовсім я не компоувала нічого, а
кажу тільки вам, що додумалась до сього, і додумалась сама,
бо ви мені і не натякнули навіть про це... А чому, справді,
не сказали ви, не навели мене на думку, що я можу тепер
писати, що завгодно? Чи може й ви забули?

— Ні, я не забув, але-ж мені здавало ся, що ти така
розумниця, що говорити тобі про таку дрібничку зовсім не
варто було.

Наталка почервоніла знову, і навіть ще дужше, ніж ра-
нійше.

— Я не міркувала про це, мені було ніколи, я тільки
вчила ся, — заговорила вона.

— Так от і добре, чого-ж тобі ще, воно як раз до ладу
й вийшло: спочатку вчила ся, а коли навчила ся, та й до-
мислилась; так і повинно бути! — осьміхаючись та дивлячись
Наталці в очі промовив Петренко.

— А вам нагадували про це, чи ви самі домислились? —
запитала Наталка, не зводячи своїх очей з Петренка.

— Не памятаю!

— А пишете що небудь не з книжки, чи ні?

— Пишу.

— А часто ви пишете?

— Частенько трапляєть ся.

— На тіж тижні, наприклад, писали що небудь, чи ні?

— Писав.

— До кого-ж ви писали?

— Ні до кого.

— Як же так, ні до кого?

— А так, бо не самі-ж тільки листи писати можна!

— А що-ж іще?
 — Як що? А книжки хіба-ж не люди пишуть?
 — І книжки люди пишуть! А мені здавалося, що вони
 зпід машини виходять.
 — Та зпід машини то, зпід машини, але-ж перш над
 усе їх треба написати.
 — А розкажете ви мені, як машини книжки роблять?
 — Розкажу.
 — Ну, добре! А скажіть, будь ласка, чому-ж ви мені

їй досі ніякої книжечки не написали?
 — На що-ж я тобі буду писати, коли є надруковані!
 — Ну, коли не книжечку, так написали-б так що не-будь!

— А так, що не-будь, так я їй розказати можу, а розказувати, сама ти знаєш, і зручніше, і лекше, і скоріше.

— А яка ото у вас книжечка завжди ви-зирає з кишені? Чо-му ви її їй досі не дали мені прочитати?

— На, прочитай, коли хочеш, але ці-кавого ти не знайдеш у ній нічого: це пам'ятна книжечка.

Петренко виїняв з верхньої кишені книжечку і віддав її Наталці. Наталка з цікавістю взяла її і почала роздивля-тись. Через кілька хвили вона про-мовила:

— Нічогосьенько я тут не второпаю; це мабуть не по нашо-му написано!

— Як не по нашо-му? А дивись! — Петренко прихилив ся до книжечки, по-казав на одно якесь слово і став читати його по складах. На-талка придивила ся пильненько і те-ж прочитала.

— Так хіба-ж мо-жна так писати? Роз-борчисто треба? — зауважила вона.

Петренко мовчки взяв олівця, написав у книжечці одно сло-во і промовив:

— Ну, а так прочитаєш?

Наталка подивилась і прочитала: „Наталія“.

— Чи бач, які ви, — що написали! весело осмі-хаючись промовила вона, — а напишіть ще що не-будь!

Петренко взяв книжечку і написавши там: „мені хоті-лось би поговорити з тобою на самоті“, — віддав її Наталці і промовив:

— Спершу прочитай сама собі!

Наталка прочитала, почервоніла і ледві чу-тно промовила:

— Де-ж його?

Петренко знову взяв книжечку і написав: „Коли можна, виїди сьогодні увечері у свій берег до Удаю“.

Наталка прочитала і відповіла на тій же книжечці: „Добре!“

Прийшла, нарешті, черга почервоніти й Петренкови, але він швидко заспокоїв ся і, повернувши до Івана та Параски, промовив:

— Вам нудно мабуть вислухувати такі наші розмови?

— Крий, Боже! — промовив Іван, — я собі дивлю ся на вас та й міркую: Боже мій, і чого тільки не виду-ають ті люди! Один, наприклад, нашкря-бає щось на папір-чику, а другий по-дивить ся та й зро-зуміє.

— Я те-ж втішаю ся дивлячись, що й наша Наталія може розбирати все, що там надряпано з кни-жечці, — промовила Параска і додала: — Спасибі вам, паничу, що розкрили їй очі, я така рада, така рада, що й ска-зати не можу!

Слово - за - слово, і нарешті розпо-чалась загальна роз-мова і протяглась аж до заходу сонця.

Петренко, як і звичайно це вділось, розказував більш від усіх і був, здавало ся, зовсім спокійним, але-ж насправжк було трохи не так. Умовлені східни не виходили у його з го-лови і все ніби чо-гось трівожили. Пе-трєнка тягнуло по-міркувати на самоті, хотілось і Наталці сказати кілька слів, але-ж зробити усього було не можна, він мусів вести звичай-ну бесіду, а того в штучно-спокійному голосі його чуло ся щось дратовливе, не-задовольнене і пе-терпляче.

Наталка те-ж по-чувала себе ніяково і, в недбало-веселю,

мимохить зробила ся тепер мовчазною, тихою, та все чогось задумувалась. Тільки-ж Іван з Параскою були до цього ціл-ком байдужні; їм певне здавало ся, що Наталка була заці-кавлена Петренковими оповіданнями, а того вони й не звер-тали уваги на таку перереміну.

Розмови провадились до самого заходу сонця. Коли-ж по-чало сутеніти, Петренко підвів ся з свого місця, попрощав ся і пішов до дому. Іванова сім'я провела панича аж до воріт а потім повечеряли і незабаром полягали спати.

Ярослав Врхліцький.

XII.

Село притихло і заспокоїлось. На дворі було ще не пізно, але-ж селяни полягали вже скрізь; не чути було навіть молодіжи. Та й не диво, завтра був понеділок — робочий день, а того всі розуміли, що треба було приготуватись, виспатись добре, щоб завтра до схід сонця веселіше було кидати свої постелі, і свіжо та бадьоро розпочати важку, тижневу працю.

Сплять селяни, спить і Іван з Параскою у своїй на швидку руч збудованій землянці. Засипала у таку пору і Наталка, але-ж сьогодні їй було зовсім не до сну. Правда, вона прилаштувалась спати, лягла навіть у свою постіль, але-ж це було обдурювання, так треба було зробити тільки на те, аби не піддатись батьковому та материному заборінню, уся-ж вона переповнена була тривогою і міркувала про умовляні в Петренком сходи.

Наталці так чогось страшно було виходити на обціані сходи, що вона почала вже навіть каятись, що згодилась вийти до Удаю. Разом з цім красномрійство її так утихоми-

і прислухалась. До неї долетіло сонне, рівне дихання і вона заповнилась, що батько з матір'ю спали вже кріпким сном. Наталка зітхнула ще раз і тихою ходою пішла в кінець свого горіда, щоб виходив до самого Удаю. Наталці здавалося, що вона вже була спокійна, а про те по тілу її раз-по-раз пробігало дріжання. Ідучи до берега Наталка озиралась спершу і все ніби хотіла вернутись назад, але-ж заприїтивши поперед себе гладенький Удаїв плес, пішла далі. Ось перейшла вона свій горід, минула густий, зелений вербняк і опинилася на чудовому Удаєвому лузі. Понад берегом стояла нерухома тиша; та й на самому Удаї не чути було ні хлюпання, ні шелесту, він ніби спав. Наталка зупинилась і стала пильно придивлятись на воду, а потім і навколо. Але не встигла вона повернути голову у праворуч, як з лівого боку почулось тихе відкашлювання. Наталка відразу вгадала, що то був Петренко і дріжання її, ні з сього, ні з того, відразу перейшло в справжню лихоманку.

Петренко озутий був у довгохалаві чоботи, одягнений

Павільон русько-народних товариств у Львові.

[З вистави львівської в р. 1894].

рилось та ушухло, що цілком відрікалося тепер малювати ті вабливі, чарівні картини, які раніше тягнули її на човен до панича і переповняли нетерплячістю усю душу. Наталці не давалося тепер у тямки навіть і те, яка, справді, сила підбивала її так невтомно раз-у-раз натакати паничеві, щоб запросив він її на човен. Коротенько кажучи, їй було тепер тільки боляко, м'ясно, та й більш нічого. Вона силкувалася заспокоїти себе тією думкою, що до панича не вийде, але-ж і це нічогосінько не помагало, бо друга думка нагадувала, щоб подати згідне слово, та тоді й не вийти, занадто неввічливо.

— Час, Наталко, час! — шептав тим часом душевний, потайний голос, і поза Наталчиною шкурою пробігав мороз. Нарешті Наталка перемогла свій страх, підвелася з постелі і попрямувала до дверей.

На дворі було тихо, яєно й спокійно. Наталка зачинила за собою повітку, позирнула на небо, зітхнула глибоко і трохи заспокоїлась. Незабаром підійшла вона потихеньку до землянки

у чорний піджак, а на голові мав жовтого, соломяного бриля. Наталка не бачила його в такому вбранні ні разу, але-ж не вважаючи на те, була певна, що то був він, панич, Андрій Іванович.

— Добрі-вечір тобі, Наталко, ще раз! — наближаючись до неї промовив Петренко тихим, привітним, та любящим голосом.

— Здо... здоровенькі! — ледві осміхаючись промовила Наталка, але стояла на місці і не ворухилася.

— Ти може, Наталко, боїшся чого небудь? — ласкаво запитав Петренко і, підійшовши зовсім уже близьенько, положив на Наталчине плече свою руку.

— Ні, я не боюсь... Мені не страшно... — червоніючи промовляла Наталка і разом з тим почувала себе ще гірше ніяково, бо виразно чула, що паничева рука тремтіла у неї на плечі, так само як колотилося і все її тіло.

— Чого-ж ти, Наталко, так дріжиш? Заспокоїся! — ще ласкавіше промовив Петренко, — та й чого тобі лякатись,

чи турбуватись? Нас не побачать тут, та й не знати не ніхто, і ніколи, що ти виходила! Я навмисне і не підливав до вашого берега, а спинив ся аж там, біля греблі! Ми підемо туди, а потім сядемо на човен, та й попливемо аж у самісенькій кінець села! Там так тихо, спокійно, любо — побачиш!... Поки допливемо, ти заспокоїш ся і я розкажу тобі про те, про що обіцяв сьогодні.

Наталці спокійніше трохи зробило ся, але все-ж таки вона стояла нерухомо і дріжала.

-- Петренко прихилив ся до неї, приголубив, неначе малу дитину, а потім пригорнув до своїх грудий і налко поцілував її у самісенькі губи.

Наталка не сподівалась, у голові своїй не покладала, що панич поцілує її, а того несподіваний Петренків поцілунок зробив на неї таке велике вражіння, що по всьому тілу її огневою хвилею розлила ся гаряча кров, а у грудях підвело ся щось так високо, що навіть забило духа і ніби спинило серце. Нарешті у грудях відпустило трохи, Наталка зітхнула тихо, але-ж разом з цім в очах у неї почало темніти, голова зробилась важка і мимоволі похилилась на Петренкове плече. Таке то вражіння зробив на Наталку той несподіваний, паничів поцілунок, про який вона не міркувала навіть, аж ось тепер прилинув він до її власних губ і огневими чарами пробив ся аж у серце.

Петренко не тільки зрозумів вражіння свого першого поцілунок, а навіть почув його своїми пригорненими до Наталки грудьми, а того не відходив від неї і не випускав з своїх рук, аж поки вона не опам'яталась і не промовила до його стурбованим, придиhaючим голосом:

— Що це ви... паничу!... Господь з вами... Надумались?

— Нічого, Наталю, нічого! Я тільки хотів заспокоїти тебе, розважити, — промовив Петренко, пригортаючись до Наталки ще міцніше.

Після дріжання, Наталці зробило ся нарешті тепло, навіть душно, а незрозуміла боязливність промайнула так, що навіть і сліду після неї не лишило ся. Тепер Наталці було любо, весело і незабаром вона промовила до Петренка майже зовсім спокійним голосом:

— Паничу, чого нам ходити до човна, на що нам те плавання, тут те-ж хороше і весело, розкажіть тут про все те, що хотіли ви розказати мені на самоті.

У Петренка була думка докладенько розповідати Наталці свій погляд, що зза нерівної їх освіти, становища в громаді, та зза иньшої безлічі дрібних умовин, кохання їх не може бути щасливим, певним, а того, поки ще не пізнаю, совістливість та шира чесність приказують йому задалегідь висловити на це власний погляд, щоб обопільно, по добрій лагоді затримати нерівне кохання і розумно та чесно розійтись по своїх власних стежках. Така була у Петренка думка, але-ж, ставши віч-на-віч з Наталкою, та ще почувши той вплив, який зробив на неї його поцілунок, він вагав ся тепер і не знав, що йому казати. Пройшла якась хвилинка і Петренко нарешті промовив:

— Ні, Наталю, на човні краще буде, ходім на човен!

Наталка не сперечалась далі, а відразу рушила з місця і пішла з Петренком до човна.

Правду кажучи, Петренкови овеї непотрібні були обставини задля того, щоб виконати Наталці свою думку, він ладен був висловити її де завгодно, але-ж тепер йому безпремножно треба було загаяти трохи часу, бо така зустріч з Наталкою зовсім розруйнували йому будівлю тих думок, які упорядковані були у його задалегідь.

XIII.

Уже благословилося на сьвіт, коли по рósному, зеленому лузі поверталась Наталка до дому, а Петренко, хлюпаючи веслами, перепливав на другий бік Удаю, до свого хутора.

Десьть було вирянути на Наталку, щоб відгадати, що стало ся з Петренковим розміркованим пляном та думкою — розлучитись з Наталкою задалегідь, чесно та приязно.

Як не наважив ся Петренко раніше, але-ж у його не хопило сьмєливости висловити Наталці свої чесні, але важкі задля заоханого, думки.

І Наталка повертала ся до своєї повітки з таким радісним обличчєм, що адавало ся, ніби воно аж сяяло у неї. Кожний її рух був відважний, сьмєливий; очі блищали якоюсь погордою і взагалі не можна було в Наталці вишукати навіть і невеличкої тіни якогось там страху, або збентеження. Видимо було, що Наталка тепер не звертала уваги ні на що, а цілком віддалась своїм внутрішнім мріям і жила чарівним їх життєм.

Опинившись у своїй повіточці, Наталка роздяглась і лягла спати; але-ж їй овеї було не до сну. Думка про перший паничів поцілунок далеко загаяла її сон. Наталка силкувалась уявити собі, що тоді з нею діялось, коли паничеві гарячі губи приторкнулись до її губ? Але як вона не силкувалась виразно виявити собі ту хвилину, та нічого з того не виходило. Наталка пам'ятала тільки той мент, коли їй відразу зробилось душно, серце ніби зайшло ся, спинило ся, і вся вона, здавалось їй, відразу зробила ся такою манюсенькою людиною, яких мабуть і в казках не буває.

Розмірковувала Наталка, а тим часом на дворі було вже чути Іванів та Парасчин голос. Вони стояли вже за роботою біля своєї нової хати. Незабаром просковануло у повітку і ясне соняшне проміння; почулось, нарешті, квоктання курий, бебєкання овечок, мумукання коров, — усі і все прокинуло ся після сну, тільки до однієї Наталки й досі ще не навідував ся сон; очі її не хотіли заплющитись, та й годі! Так, не звивши очима, встала вона з своєї постелі і так розпочала свою важку, щоденну працю.

До самого сходу сонця не здолав заснути і Петренко.

Несподіваний розрух власних думок примусив загадатись і його. Спершу Петренко силкував ся поновити зруйноване, але-ж від першого його пляну лишили ся такі убогі скипочки, що скласти з їх не можна було нічогосенько. Вачучи таке розладдє, Петренко почав міркувати про иньше, і в думках його повстали незабаром такі запитання: Чи справді-ж кохання їх не може бути щасливим? Чи вже-ж такі освічений чоловік може бути щасливим тільки з освіченою жінкою? Хіба-ж такі ріжнїня в освіті неминуче повинна бути отрутою життя?... Одно слово, в Петренковій голові повстали всі ті запитання, які тільки можуть з'явитись чоловікови, що вскочив у такі самі обставини, як оце й він. І Петренко силкував ся яко мога спокійно дати їй вірний, безсторонній рішєнець. Після довгого міркування, Петренко дійшов нарешті до наслідку, що всі ті запитання не що иньше, як дурниця; бо коли-б, справді, нерівна освіта завжди була отрутою шлюбного життя, то сама-ж така освіта ніколи-б не попустила й початку такого кохання, а коли початок такий цілком можливий та звичайна річ, то виходить, що й отрута тут овеї не має місця. Коли-ж справді і не буває іноді між таким подружжєм ладу, так тут мабуть треба дивитись глибше: не освіта усього виною, а громадський розрух шлюбного, сїмьового життя взагалі, та роспутне бахурство освіченої громади особливо; бо коли в шлюбах таких, чи й иньших, починаєть ся розладдє, то можна сказати більш ніж запевне, що розпочина його безпрємножно той, хто більше освічений. А далі хоть би й те сказати, хіба-ж такі освіченому чоловікови не можна приложити свого старання та пильнування на те, щоб висше підвести розвитковий стан такої, наприклад, дівчини, як Наталка? Хіба освіта щось неможливе, недоладне? Хіба без гімназії та десятка учителів не можна зробітьсь освіченою, та розумною людиною?... Дурниця, ще раз дурниця! — шепотів сам собі Петренко, — аби охота та пильнування, а освіту можна підняти до такого розвитку, якого иньший панночці і в сні не снило ся!

Коротенько кажучи, Петренко порішив собі, що підвести Наталчин стан освіти до стану загально-освіченої жінки, коштувати ме не Бог-зна якої праці; статеьне нерівноправство те-ж дурниця з дурниць, та і взагалі ніщо йому не може перешкодити одружитись з тією, яка иайщиріше припаде до його серця.

[Далі буде].

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Д Р У Ж К А.

I.
 Давно не бачили ся ми обоє,
 Аж знов зустрілись раз в неділю,
 Ти дружкою була для молоді,
 А я був дружба на весілю.

До церкви молодята провели ми,
 Пустили їх перед престолом,
 В дружині пишній станули за ними,
 А нарід обступив нас колом.

На нас дивив ся гурт жінок цікавий,
 З них кілька сьміло нас судило:
 „Вона чорнявка гарна, він білявий,
 То пара, аж дивитись мило!“

Так тісно в церкві, що стояти трудно,
 З усіх боків нас люди стисли;
 Одно подруже піп звінчав прилюдно,
 А друге я звінчав у мисли...

II.
 Цокотухи нерозважні
 З обмовними язиками!
 Тільки дружку завстидали
 Необачними словами.

Очи до землі спустила,
 Як калина, счервоїла,
 Нишком глянула на мене
 І легенько затремтіла.

Не встидай ся, люба дружко,
 Цокотухи най цокотуть!
 Я на них не маю гніву,
 Що і нас звінчати хочуть...

III.
 Галузку зеленого мірту
 На спомни дала ти мені,
 А я посадив єї в землю
 В вазоні на моїм вікні.

Вже виросла з тої галузки
 Роскішна, зелена галузь,
 А я споминаю все дружку,
 Коли на вазон подивлюсь.

Вже з мірту того, моя дружко,
 Увити би можна вінок;
 Вже пару я вибрав для тебе,
 Не знаю твоїх лиш думок...

IV.
 Ще недавно — памятаю —
 Під вишнями у садку
 Я сидів собі й дивив ся
 На квітки у зільнику.

Ще недавно у садочку
 По мураві, по грядках
 Бігала ти, мов метелик,
 З лялькою в дрібних руках.

Коло мене присідала,
 Мов той ангелик — дитя!
 Обнімала, цілувала,
 Ти сьміяла ся і я.

А тепер, дівчино гарна,
 Чом така несьміла ти?
 Давніх пестощів веселих
 Вже у тебе не найти.

Сядь так нині коло мене,
 Глянь весело, усьміхнись,
 Обійми мене так щиро,
 Як в садку було колись...

V.
 В мою одиноку хатину
 Десь з поля пчола залетіла,
 Ударила крильцями в шиби
 І гучно мені забрентіла.

Брентять моя пчілка маленька,
 Нагадує весну чудову,
 Несе мої думи далеко
 У поле зелене, в діброву...

То слово, що раз ти сказала,
 Так серце моє звеселило!
 Воно гомонить мені всюди,
 Де ступлю, так люблю, так мило!

Несе мої думи далеко
 У привітну, тиху хатину:
 Там бачу я радого мужа
 І люблю, щасливу дружину...

VI.
 Хто тобі дав ту поставу принадну,
 Що надивитись на тебе не можу?
 На ту дівочу красу ненаглядну
 Пісню величну прославню я зложу,
 Що гомоніти ме вічно сьвітами.
 Усьміхом ранка весни усьміхнеть ся,
 Землю застелить ніжними квітками,
 Запахом милим у мир розвідець ся,
 Срібним ручаєм заграє луками,
 Дзвоном вечірним задзвонить тужливо,
 Шумом гнів зачумить чарівливо,
 Сьвітлом веселки на мить зайсне,
 Жаром вечірного сонця загріє,
 Відлихом літньої ночі задише,
 Словом пестливим до сну заколише,
 Мріями тихими серце обкине,
 Радостью в душу тужливу полине...
 Пісню величну на честь твою зложу,
 Бо надивитись на тебе не можу.
 Хто тобі дав ту красу ненаглядну,
 Усьміх роскішний і постать принадну?...

VII.
 Мов нині бачу: черешні в садках
 Прибрались біло, як на слюб, квітками;
 Ти ходиш легко по пухких грядках,
 Держиш квітки в малесеньких руках
 І їх розсаджуєш рядками.

Вітрець збитошний нишком надлетів,
 По вітах білих черешень повіяв,
 На тебе дощик з квітів їх навів
 І стежечку від зільника домів
 Платками білими засіяв.

Мій вітре, чи ти сипав їй квітки?
 Чи і тобі вона так дуже мила?

Я рад би заквітчати всі стежки,
 Де ступлять лиш єї малі ніжки,
 Щобї по квітах все ходила...

VIII.
 Там на межі дерен росте,
 Дерен на роскішному поли;
 Під ним фіялочка цвіте,
 Крізь листе буйне і густе
 Не бачить і сонця віколи.

А в житі мак цвіте рясен
 Та вiane із жалю тяжкого,
 Головку хилить все в дерен,
 Та жеде на погляд, хоч оден,
 Фіялочки з терня густого...

IX.
 Я маю образ на стіні,
 Від побратима мого;
 Він так подобаєсь мені,
 Що все дивлюсь на нього.

Вже сонечко зайшло за гай,
 Ще лиш горить луною,
 А попід гай пливе ручай
 Стяжкою золотого.

Вона у потічок глядить,
 Рум'яна, чорноброва;
 А біля неї він сидить,
 Не каже ані слова.

Не мають слів — слова пусті
 Сказати тогю не в силі,
 Якї чутя живі, сьвяті,
 Ворушать їх в тій хвилі.

Коли на них я подивлюсь,
 Я з радости німію,
 Мов до сьвятих в душі молюсь,
 Бо я їх розумію...

Той образ милий на стіні
 Від побратима мого —
 Він так подобаєсь мені,
 Що все дивлюсь на нього...

X.
 Чи тямши ти, мила, старосту,
 Що пив нам у честь на гостині?
 Мав мову коротку і просту,
 А я єї тямлю до нині:

„Я — каже — вже випив чимало,
 Та випити більше ще-б можна,
 Вино ще стоїть, як стояло,
 А чарка моя вже порожна...“

Погляньте, хто шенче там з боку,
 Не робить належної служби?...
 Дай Боже нам бути до року
 На вінчаню дружки і дружби!“

Староста сей — бесідник славний!
 Розумно говорить і сьміло...
 Він, чую, і в сватаню вправний —
 До нього я мати му діло...

Козацький старшина. [Етюд Ресніо].

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

—> З О Я <—

Драматична поема з життя стародавніх Єлинів.

Написав Гр. Коваленко.

ДІЄВІ ЛЮДИ:

Аргай, старий Єлин, господар.

Зоя, його дочка, дівчина.

Фазмій, їх гість, філософ.

Гості, дівчата.

[Відбуваєть ся в Єлинському місті, у V-му столітті до нашої ери].

I.

З О Я.

Зоя (співває): Ой хорошими квітками
 Уквітчали боги землю;
 А найкращая з тих квіток, —
 О, богине Афродито, —
 То твоя пахуча квітка,
 Наймилийша, найлюбійша!
 Ти даєш кохання людям,
 Ти любовю серце будиш,
 І в сумне життє людськеє
 Ти вливаєш раювання!
 Куди гляне твоє око, —
 Там цвіте весна квітками,
 Сьвіт яснійша і милійша;
 І душа слабая смертних
 Почува орлові крила!

Я покірна твоїй волі:
 Ти дала мені кохання, —
 Я прийму твій поларунок
 І любити му — що буде!

Щирим серцем буду славить
 Тебе, ясная богине.
 По вік-віки невмируща
 Твоя слава поміж смертних!

II.

ФАЗМІЙ (сидить на танку; перед ним садок, далі — море).

Фазмій: Настала знов весна і пишним цвітотом
 Дощами зливу землю заквітчала.
 Мов в перший день свого існування,
 Здаєть ся сьвіт таким новим, безвинним,
 Людськими слізмаи, кровю неполитим,
 І всіх гріхів людських — не видно плями...

У легкому, похмурому повітрі,
 В дунанні голоснім весняних громів, —
 Вчуваю я часи давно минулі,
 Коли мов, ще молодеє, серце
 Від перших громів життї турбувалось
 І щирі слюзи із очей лили ся,
 Як сі дощі в повітрі весняному...

У боротьбі життє, поміж людьми,
 В добрі і злі, привіті і зневагах, —
 Я силу почуттє давно вже стратив
 І, як колись, вже плакати більш не вмюю...

О, ви, квітки весни, сади пахучі,
 Ти, легке, запашне дихання моря!
 Ти, весно пишно-чарівная!
 Ви не будіте знову мого серця.
 Не навівайте дум, давно забутих,
 Нових бажаннів в грудях не будіте!...

Не для мене — краса природи пишна,
 Не для мене — всі радощі на сьвітї!
 Ох, я азнав доволі того щастя,
 Зрадливого, летючого, як вітер;
 Азнав тих бур у серці молодому,
 Що тільки гіркі спомини лишили...

Все суєта, і прах, і тлінь, чим бавлять
 Себе від віку люди. За хвилину,
 За одну хвилину — усе рознесе вітер!

Нехай розносить. — я не пожалкую.
 Я вже не хочу більш себе дурити.
 Закрию очі на сей сьвіт зрадливий...
 З холодним серцем, розумом тверезим
 До думки невсипущої моєї
 Вернусь: для чого я на сьвіт родив ся.
 Для чого мушу жить, страждать і вмерти?

III.

ФАЗМІЙ і ЗОЯ.

[В садку].

Фазмій: Тебе любить не можу я.
Зоя: О, милий!

Чому не можеш? На що-ж ти учора
 До мене був прихильний і ласкавий?
 Навіщо чарівна твоя розмова
 Із уст твоїх лилась, і сяли очі
 Теплою і щастєм тихої любови?
 Гай-гай! вони потухли, — застилає
 Тепер їх темна думка, мов та хмара...
 Навіщо-ж ти такий хороший вдав ся,
 Навіщо щиро так мені сподобавсь?!

Фазмій: Прости мені, голубко. Я не можу
 Любити більш. Та і для чого стану
 Я знов себе дурити марним щастєм?
 Гай-гай... Колись, у дні весни моєї,
 Я стрів дівча таке, як ти, хороше.
 Здавалось, — як проживемо у щастї,
 Здавалось, вже ніщо нас не розлучить...

Зоя: І що-ж, та дівчина була зрадлива?
 Забудь її: не варт вона любови!

Фазмій: Ні, — вона вмерла!... Смерть та розбудила
 Мене від снів дитячих, мрій рожевих,
 Злиденну долю людську показала.

Вона, найкращая перлина в сьвітї,
 Що для життє і радощів родилась, —
 Вона у ранку днів своїх зіврала...
 Перед її похолоділим трупом
 Я гіркі слюзи лив, богам молив ся,
 Щоб жизнь вернули в тіло молодеє...
 Гай-гай... Даремні слюзи і молитви...

І холодом страшним повіяло на мене,
 Зневіра залягла ув одиноку душу:
 Страшні питання стали перед мене:
 Які боги, і правда, і закони
 Панують в сьвітї? І кому потрібна
 Була та смерть дівчини молодої?
 На що адали ся і любов, і віра,
 Коли усе, що любим, марно гине?
 Любив я батька, матір, — їх немає;
 Я мав вітчину любу, рідне місто,
 Що славою мого вітця укрило
 [Його убили на війні Мідяни].
 Але невдячні земляки прогнали
 Мене із міста рідного, з вітчизни,
 За те, що не по їхньому я думав...

Зоя: Ой, жаль мені тебе, хороший гостю,
 Що ти азнав в життї багато гора!
 Я-б жизнь свою дала для твого щастя.

Але чого людська смерть так засмутила
 Тебе? Ми всі вмираємо, се правда,
 Бо не вмирають тільки Олімпійці.
 Але вони, боги величні і безсмертні,
 Дають нам жизнь, щоб жити і любити!

Фазмій: Гай-гай... Безсмертні боги Олімпу!
 Нехай дитячий розум йме їм віри.

О, ні, не розважай мене, голубко.
 Іди своїм шляхом, бо ти не азнав
 Того, як чоловік, прївавши сьміло

Все, що сьвятим було для нього змалку,
 І думкою сягне до того краю,
 За яким стелить ся довічний хаос,
 І, з безпривітним холодом у серці,
 Себе пита: Що дали? Що сей сьвіт?
 І для мети якої ми родились?
 І що нас стріне там, за краєм життя?
 І проклене тоді він людську долю
 І розум обмежований, закутий
 В кайдани почуття свого і серця!

Зоя: Навіщо нарікаєш ти на серце
 І почуття для чого хочеш збутись?
 Коли перед тобою вбють безвинно
 Мале дитя, — в-же бо, збівшись серця,
 Ти волі не даси своєму жалю,
 Не забажаєш пімсти душолюбів
 І думкою витати меш в етері?

Фазмій: А хто тобі сказав, що та дитина
 Була-б шаслива, живши на с'ім сьвіті?
 А може їй недовідома доля
 Судила рано вмерти, — і злочинець
 Злочинцем мимо воїї став ся,
 Сповняючи закони долі невблагані?
 Почім я знаю? Хто мені се скаже?

О, моя мила, цьвіте життя пишній!
 Лежить до тебе моє серце нині,
 Та мушу задавить його бажання.
 Не в ласках, поцілунках, — не в коханні
 Найду я відповідь на ті питання.
 Не в гомоні життя, утіх нікчемних
 Мій дух над тілом запанує...

IV.

З О Я.

Зоя (сьпіває): О, богине! Зглянься на мене!
 Не покинь мене самої!
 Мене милий мій не любить,
 Мене милий покидає...
 Мов ті хмари — чорні думки
 Йому очі застигають;
 Мов холодний зимний вітер
 У його диханні віє...

Зглянься на мене, Афродито!
 Прихили його до мене,
 Віджени думки зрадливі.
 Я до віку буду славить
 Тебе, ясна богине!...

V.

БЕНКЕТ у АРХАЯ.

Архай (до гостей): Привіт і ласка вам, панове чесні,
 Вам, друзям давньої весни моєї,
 Товаришам у славі і незгодах
 Вітчизни нашої! Люблю я з вами,
 У зайвий час у гурт зібравшись,
 Розважити себе в розмові ширій
 І спогадати про давно-минуле,
 Про славних лицарів, що за вітчизну
 До смерті бились з ворогами.
 Я завжди радий вам, а нині — надто:
 Між вами в вечір сей гостює в мене
 Син мужа славного, що для вітчизни
 Своєї жив і вмер. Він в лихолітті,
 Як на Геляду Перси наступили,
 Всіх громадян скликав на бій за волю,
 І сам пішов на ворогів, і бив ся,
 І кров свою пролив він за вітчизну.
 Був приятель він ширий мого дому,
 І не минав мене, коли траплялося
 Йому у наше місто завертати.
 Так само й я знаходив добрий захист,
 Привіт і ласку у його господі.

Гості: Ми знаєм, знаєм! Був він славний лицар!

Архай: Але невдячні стали громадяни:
 Забувши про вітця величчі справи,
 Вони не полюбили його сина
 За те, що він, мовляв, щось думав
 Непевне про богів і віру... І прогнали
 Вони його з вітчизни, з міста,
 Що славою його вітця укрило...

Гості: Гай-гай...

(До Фазмія): ...Але тепер не варт журитись!
 Широкий сьвіт, — ачей в йому знайдець ся
 Для тебе місце!

Архай: Правда ваша, правда!

(До дочки): А ну лиш, любя дочко, почастьуй нас
 Вином хорошим з чистою водою.
 Ой вип'єм, друзі, за спокій і щастє
 Небіжчика старого на тім сьвіті!
 (Дівчина наливає усім вина).

Гості (почи): Нехай же він панує на тім сьвіті,
 У темній стороні Аїла бога!
 Нехай пишаєть ся у темнім лузі,
 Погожу воду забуття не з Лети!

Фазмій: Шановним добродіям щира дяка
 За те, що згадали добрим словом
 Мого вітця. Чи він, небіжчик, стріне
 На сьвіті тім Харона, Стікс і Лету, —
 Не знаю я... Але, коли існує
 І досі дух його, то він зрадіє
 Почувши ваш прихильний, ширій спомин!

Архай: Ой вип'єм же тепер за всіх померших,
 За всіх, що нас родили й научали!

Хор гостей: Ой тіни всіх померших славних,
 Ви, тіни, лицарів великих!
 Ви нас, дітий, не забувайте —
 Ні в час незгоди, ані в щасті!
 Нехай ваш дух величний, гордий
 Живє між нами, в грудях наших!

Нехай же спомин ваш і ваша слава
 По вік між нами не змирає,
 І сили додає всім щирим дітям,
 А зрадникам — нехай докором буде!

Поки стояти ме сей сьвіт хороший,
 Поки панують ясні Олімпійці,
 Поки рід смертних на землі існує,
 Поки не вмер Геляди мова красна, —
 Аж поти буде жити ваша слава!
 Слава! Слава! Слава!

Архай (до дочки і дівчат):

Ти, доню мила, й ви, її подружки!
 Ви сяєте красою днів весняних.
 Ви несете огонь у ваших грудях, —
 Огонь життя нащадкам нашим!
 Ми вже старі, вже наша кров холоне, —
 Але й тепер, і на краю могили, —
 На все споглянемо, — і знов радієм,
 І знову ми життє благословляєм!
 Покличте-ж ви, хороші, муз до себе
 І засьпівайте нам про життя і щастє.

Хор дівчат: Диви ся — квітоньки блищать росою; —
 Вечір їх і голубить і цілує.

І радісно голівки похиливши,
 Вони ведуть розмову про кохання!
 Диви ся: пташки весело щебечуть
 Про життя і щастє тихої любови.
 Дивись: і небо, і земля, і море, —
 Усе всьміхаєть ся, усе радіє.
 І чути хоч великої природи:
 Живи для радощів, любови, щастя!

Зоя (сьпіває): Ой прильньте, ясні Музи,
 Та розважте мене, біду!
 Прилітали ви до мене
 В дні дівочого-своєго;

І тоді, ватхнена вами,
Я піснями вливалала
Свої думки молоді,
Своє щастя одпоке.
Пролинули, як не були,
Дні дівочого спокою...
І сумні, жалібні
Я пісні тепер сьвіваю...

* * *

Не пьвісти муть в саду квіти,
Коли холодом повіє;
Не засяє ясне сонце,
Коли хмари його вкривють.

Не пьвісти ме щастем серце
У нещасної дівчини.
Не засяє радість в очах,
Сльзми гіркими залитих.

Лийтесь, лийтесь, слези-ріки!
Хай палкая ваша крапля
Упаде йому на серце, —
Ачей луду з його змисл...

VI.

ФАЗМІЙ, відтак ЗОЯ.

[У саду. Місячна ніч. З господи чуто лунаннє пісень].

Фазмій: Бенкет життя, веселая розмова,
Вино, і лиця щирі і привітні,
І згук пісень, — все перед мене плине
І тоне все в рожевому тумані...
З туману-ж тихо впливає голос
Сумний, і жалібний, і милий — разом.
Неначе чарами він лє на мене,
Бажаннє жить, любить у грудях будить!

(З господи виходить у садок Зоя).

Вона іде, як тїнь пливе в повітрі.
Круг голови — вінок із кіс шовкових.
В очах горить огонь життя й любови.
Диханнє підіймає пишні груди...

Зоя: Пізнав себе ти в час сей одиноким, —
Мені про се сказало мов серце.

Фазмій: Тобі сказало серце правду!

Зоя: Милий!

Іди-ж, іди до мене, мій єдиний!
Я чарами кохання смуток змию.

(З господи чуто спів):

Диви ся: пташки весело щечечуть
Про живнє і щастє тихої любови!

Фазмій (піймаючи дівчину):

Так се я справді чую, се не мрія,
Не сон чудних тих літ давно-минулих?
Чого-ж мені, мов тій малій дитині
Схотїлось плакати, плакати і — радіти?
Немов я знов на сьвіт ролївсь душею,
І знову хочу жити і любити!

(З господи чуто спів):

Живи для радощів, любови, щастя!

VII.

ФАЗМІЙ (раннім ранком вийшов у садок, над море).

Фазмій: Не знаю, як се сталось... В чарах ночі,
В тумані пишнім щастя і кохання,
В палких обіймах милої дівчини, —
Уся моя істога потонула...

І нив я той солодкий нектар щастя,
І в час той не питав себе: „Для чого?
Як довго воно буде? Що потому?“
Не знав нічого я — і не хтів знати...

Люблю тебе я, моя мила квітко,
Люблю тебе я більш своєї живни...

Але невже бо для душі моєї
Ти будеш смертю? І невже на віки
Для мене агасне промїє того сьвіту,

Що мав вказати цїль життя людського?
Чи й маю право я — його гасити,
Про все забувши і втоцувши в щасті?
Невже й тепер, при соняшному сьвітї,
Над мною запавають чари ночі?
Чому повинен дати я перевагу:

Чи радощам життя з подружжєм милим,
І пануванню почуття і тіла;
Чи духови і розуму холодним,
І думкам неземним, спокійним, вічним?

О, ні, не дам тобі я волї, серце.

І тобі, розуме, не дам спокою!
Я вирву з серця той огонь непевний,
Що на хвилину щастєм забавляє
І слїпить розум! Знову я верну ся
До сьвіту правди неземної!

Чим більше я люблю свою дівчину,
Чим більша втрата буде для мене,
Чим боротьба труднїйша з моїм серцем,
То тим славнїйшою побїда буде!

Пїду звідсїль, втечу я від спокуси,
Пїду далеко від людий, клопоту;
Сховаюсь в скелї, в кам'яній печерї,
Де дикий звїр собі кубло збиває.
І там, далеко від людий і живни,
Від марних всїх турбот, і мук, і щастя, —
Отам мій дух над тілом паном буде!

VIII.

ЗОЯ (іде в садок).

Зоя: Я спала сном щасливим і спокійним
І снили ся мені рожеві квіти.
Коли се разом ніби все змарніло,
Немов мене вхопив холодний вихор,
Щонїс і кинув у страшну безодню...
Я, мов прощаючись з життям, озвалась
До милого, і в той же час проснулась.
Але його вже не було і близько...
Ой, щось страшнє віщує мені серце!

(Побачивши Фазмій):

Чого-ж се ти так рано мене кинув?
Тебе шукаючи, душа моя зболїла.
Твоє обличчє хмує, невеселе...

Фазмій (до себе):

Чи я знайду в душі на стїлки сили,
Щоб у сїй новїй боротьбї не впасти?

[До Зої]: Голубочко! Лиши мене самого!

Зоя: Скажи-ж, скажи, — що стало ся з тобою?

Фазмій: О, не питай, голубко! Іди звідсїль!

Зоя: Нещасна я! Се ти вже мене ганиш?
Скажи-ж мені хоч одно слово втїшне!
Дивись, я на колїна ставши, плачу.

(Падає перед ним).

Фазмій: Не муч, не муч! Не рви мого ти серця!

Іди від мене геть! (Відпихає її і йде далі).

Зоя (хутко встає): Так ось до чого

Я дожила! Іди-ж ти куди знавш!
Ти живнє мою, як квітку молодую

Зірвав і ростоптав поганою ногою!

Нехай проклятим буде час непевний,

Коли я в первий раз тебе зустріла

І чистим серцем ширю полюбила!

Нехай проклятим буде перше слово.

Те слово ласки з уст твоїх зрадливих.

(Тим часом Фазмій опинив ся вже далеченько).

Дивись на мене, ясная богине!

Двїть ся всі безсмертні Олімпійці!

Невже не стало в вас для мене правди,

І туч, і громів, блискавиць огняних,

Щоб зрадника скарати за анагаау?

(Двїть ся в слїд Фазмїєви).

А він пішов... далеко... вже зникає.

Вернись! Вернись! Вернись!

(Фазмій зовсім зник між горами).

Нехай же тухне
Огонь кохання й м'юки в моїм серці!
Прийми мене в обійми, Посейдоне!
(Падає у кручу; хвиля вкриває її).

IX.

ФАЗМІЙ (блукає над кручею, змарнілий і слабкий, через скільки день після смерті дівчини. Місячна ніч).

Фазмій: Нема мені на світі сім спокою
І закутка нема нігде сховатись...
Як я її покинув тут, нещасну,
І хутко сам подав ся далі в гори.
Від думки чорної мій мозок повертав ся,
Немов я учинив страшне злочинство,
Немов мерзеним душоубом став ся!
Не арадила мене та чорна думка:
Як я прийшов між чужі люди, — чутка
Про смерть її мене попередила...
В очах людей чужих і в їх розмовах,
У сяєві блакитнім сього неба,
У гомоні гайв, плесканні моря, —
Докір собі страшний вчував я
За її смерть страшну, непевну,
За страту життя молодой...
Як я хотів у темну ніч забутись
Хоч на одну хвилину сном спокійним,
У темряві мов тінь її блукала
І наді мною жалібно ридала...

* * *
Прости мені, життя моє, розбите
Моїм сліпим, нікчемним мудруванням!
Прости мені, природо, — ясний світе!
Любив тебе й люблю я, і бажав би
Своє життя з твоїм, довичнім, злити!
Прости мені, о мій коханий друже!
Тебе повинен був я в житті стрінути
З душею свіжою і з повним скарбом
Всіх сил, у мене вложених з початку!
Тоді-б злилось в однім величнім хорі
Життя моє й твоє — з життям природи!...

* * *
Шукав я марно правди неземної,
А сам забув звичайну людську правду.
Я духови хотів дати перевагу,
Хотів бути висшим від людей, природи,
А сам того не бачив, як в безодню
Волік себе, — і душоубом став ся!
Мізерною здавалась правда людська,
А я й над неї став ся висший!
І хто мені сказав — де дух, де тіло,
І що вони ворогувати повинні?
Чи можем ми знайти в живій істоті, —
Знайти і вирвати хоч одну частку
І тим гармонії не пошукати?
О, якби я хотів, щоб зрозуміли
Нащадки наші, на мене гляючи,
Всю нерозумність і шкодливість справи —
Калічівня-діліня чоловіка
На дві частині різні — ворожнечі!
О, якби я бажав, щоб знали люди,
Що зрозуміти висшу правду в світі,
Піднятись висше над законом життя, —
Тоді се можна, як перед усього
Все сповнить чоловік, що вимагають
Закони життя і природи: буде
Він гарним, натуральним і правдивим.
Як друг, як муж, як батько, громадянин.

X.

АРХАЙ (блукає в саду серед ночі).

Архай: О, доню, п'явите ясний мій, єдиний!
О, хто із смертних зміряє всі муки

Того, котрий родив тебе, дитино,
Що викохав, втішав ся, милував ся?
Хто-ж відірвав від батьківського серця
Його єдину втіху? Хто насміяв ся
З краси дівочої твоєї доню?
Хто життя твою розкішно-молодую
Так рано загасив? Де він, мій ворог?
Нехай його побє проклятьє батька!
Нехай правдивий Зевс огненні стріли
І тучі-громи на його оберне!
Хай не втіче він кари Немезіди;
І местиці-Гринії хай гонять
Його із краю в край, поміж народів,
Щоб він не міг нігде на світі більше
Сховати ся від сорому й прокляття!

Фазмій (підводить ся знад кручі):

Я осьде той, кого ти проклинаєш!
Твоє проклятьє каменем лягає
На мене, рве на шматтє моє серце.

Архай: Се ти, мій ворог, тут? Хіба ще й досі
Сьвята земля тебе, поганиця, носить!
Чого-ж ти тут? Чого ще тобі треба?

Фазмій: Гай-гай... Шкода розмови... Я — твій ворог, —
І щоб я ні сказав, — тобі байдуже!
Та і про що я мусів би казати?
Нема мені життя, нема спокою...

Архай: А чи ти знаєш, чим вона для мене,
Була? Чи знаєш ти, що з її смертю
Весь ясний світ умер-потух для мене
І що без неї не зосталось в світі
Мені кого любити, для кого жити?
Чи знаєш ти, як я любив безмірно
Моє дитя, перлину дорогою?
Чого-ж ти знова тут? Щоб гірші муки
Завдати тому, що тільки смерть зосталась...

Фазмій: Мене пригнали — кають, страждання,
І муки, і любов, любов до неї!
Отут над морем, де вона, нещасна,
Останній раз на ясний світ дивилась,
Тут моя життя і смерть! (Падає до ніг батька).
Нещасний батьку!

Не проклинай мене, а замість того
Візьми та краще вихни у сюю кручу,
Нехай іду туди, слідом за нею!
Вез неї я, однак, не можу жити.
Упхни-ж, упхни мене, прошу, благаю!

Архай (ридає над ним):

Нещасний я, — нещасний ти, мій сику!
Ти зміряєш мою любов і горе
Твоїм тяжким стражданням і любовю!
В моїх устах спиваєть ся проклятьє
І тухне жага піжети проти того,
Хто любить щиро так мою дитину!
Ні, ти мені не ворог, а товариш
І брат мені в любові і нещасті!
Нехай же решту днів своїх похмурих
Ми проживем у плачі й проживанні.
Нещасний я, нещасний ти, мій сику!

(Плачучи підлає його).

Фазмій (хутко підводить ся):

О, ні! Не друг тобі я, не товариш:
Я ворог твій! О, не жалкуй за мною,
Не зви ти мене сином! Твоя ласка
Для мене важча тяжкого прокляття!
Пече мене твоя сльоза стареча,
Твій пошідунок щирий... Ти і в горі
Щасливий, сьвятий батьку, бо для тебе
Зістались: жаль, і сльози, щирі сльози,
І чиста і сьвята любов до неї...
А що-ж мені зісталося? Де я дінусь?...
Прощай! Прости... і не жалкуй за мною!

(Падає у кручу)

Н А Б А Л Ї.

Густий морок скрізь по хатах
Густийший в будинках,
Що нема душі живої
В сестрах Українках.

П. Куліш.

Ой грімлять, гудуть музики
У велебно вбранім домови
І гостий веселий гамір
У музичнім гинє громуви.
Там рухає без угаву
Тиск убраних молодиць,
Парубків, дідів бадьорних,
І дівчат, і удовиць.

Та в тій зграї негавучій
Одні немає дівоньки,
Одні краси сьвятої,
Одні ясної віроньки...

І мені той блеск і гамір
Серця з мук не вирятює,
А музичний грим і галас
Тільки нерви роздратює.

Але ось іще дівчина

В дверях салі уявила ся,
І здасть ся, що красю
Уся саля освітила ся...

Се-ж вона ввійшла до гурту,
Чудодійно гарна дівонька,
Показала очи карі,
Лицько любє, чорні брівоньки.

Я біжу до неї перший,
Перший з нею привитаю ся,
І мидуюсь гарнотюю,
Любим голосом втішаю ся.

І шасливий я й веселий
Серед грому, серед блєскути,
І так любю серце грає
Від краси сьвятої лєскути.

II.

Вздвож по салі тій блискучій
Серед вихру й гуку

Пишну квітку України
Веду я під руку.

Привітна вона й ласкава,
Речі — мов сопілка;
До ширости підхишають
Погляд і ухмілка.

І питає мене панна,
Всьміхнувшись любенько:

„Що кому ваше, паничу,
Нудить ся серденько?
Бо вчасту мені траплялось
З боку назирнути,
Що чоло вам задуманє
Й сумом обгорнуте...“

І відказую я панні
З широї чутоби:

— „Сум сей, панночко ласкава,
Се моя хвороба.

Се бо сум, ласкава панно,
Кажучи загалою —
Сум по крацій долі людській,
Сум за ідеалом...“

„То скажіть же бо, паничу,
Щоб і я те знала,

В чім же сила, в чім привабність
Того ідеала?“

— „Довга річ то буде, панно!
Коротко-ж сказати...

Чи здолаєте ви, панно,
Вісною дійяти?“

Є такі, бачте, люди —

Іх ще небагато —
Що сим ладом нашим людським
Звикли гидувати;

Він здаєть ся їм грабіжним,
Він їх ображає;
Скрізь зневага, кривда, злоба
В очи їм впадає;

Там щоденно потом пліне
Чесний роботяга,

А йому на долю впали
Злидні та зневага;
Там же діляч або жмікрут
Силу-скарб марнує,

Бо з чужого поту й крові
Дарма користує;

Скрізь панує сила грубна,
Хижі пожадання,

Скрізь притиснуло живущі
Й чесні поривання;
І не то відрізни люди,
А цілком наро́ди

З давна нїдіють в кормизі,
Гинуть без слободи...

З сї-ж речі, грєчна панно,

Як що второпали,
Збагнете ви й сум наш спільний
Й наші ідеали.

Людське шастє, правда, воля
Замість кривди й лиха —
От в чім наші ідеали
І скорбота тіха.

А найкрацій ідеал мій
Найлюбійша мрія,
Моя думка зановітна

І моя надія —
Щоб знайти дівоче серце
На все добре здільне
І в найкраціх пориваннях
З моім серцем спільне.

Щоб моя коханка любя

І моя дружина
Не була, як нїші, пані,
А була людина;

Щоб вона болїла серцем
Від людського болю
І щоб мала ідеалом

Правду, шастє, волю;

Щоб наро́д і Україну

Вміла покохати,
Щоб за правду проти кривди
Була здібна стати...“

І заніє ся на рєчах я...
Бо що-ж? — загорів ся...
Сьвіт новий, ясний та гарний
Ув очах замрів ся!

Але панночка з невго́ди
Губки надимає

Та на вборі своїм мовчки
Брижі розправляє.

Коли-ж ось інов до мене
Промовля любенько:

„Забажали ви, паничу,
Трошки багатенько.

Чи то-ж є такі панни?

Щось мені аж чудно...“

А вже певно, що знайти їх

Дуже буде трудно...“
— „Та невже-ж то? — якось гірко
Я згукнув до неї:
То-б то трудно знайти панну
З живою душею?...“

„Та з живою то душею

Знайдете багато,
Але так, щоб панна з вами
Стала хмурувати

Про якісь там ідеали,
Про людськую долю,
Та про лад новий між людьми,
Та про правду й волю...“

Нї вже, се брідня, паничу,

Се не може статись;

Яка користь у ті хімри

Панні заганятись?“
— „Панно, панно! — ізгукнув я
З боєм і стогнаннем:

Та чи се-ж від вас я чую
Отаке признаннє?“

„Але ви-ж таки завважте,

Розсудіть сами ви, —

Заспішила моя панна

Якось соромливо:
Щоб то панна, та з достатком
Та ще мавши роду,

Турбувала ся про долю
Якогось народу...“

Чи не краще-ж їй красюю

Гарно попишатись,

Молодим життєм солодким

Любо навтішатись?“
— „Можна, панночко ласкава,

І вживати сьвіта,

І пипатись, і втішатись

Поки служать літа;

Та не все-ж про втіхи й думать,

Як малі діти;

Та і втіхи ще бувають

Дуже розмаїті;

Є, шановна моя панно,

Краціні утіхи,

Нїж балі та маскарadı,
Та брідня, та сьміхи...“

Але панна потихеньку

Повїхнула в жєню

І запєвно погадала:

„Плетєш тєревєні!“

Мимовіль запнуєсь я в мові,

Бо почувсь аж брідко —

Що за птаха моя панна,
Стало дуже видко...“

III.

Ось і другі паничі,
Гологубі й вусачі,
Вже до панни підступають,
З усіх боків обкружають —
Кожен прєть ся скільки змоги
Й наступá мені на ноги;
Кожен просить на танєць
І несє їй на ралєць
Лєстні брєхї, захвалєння,
Жарти, сьміхи, жєнїханья,
І що здря плетє-плетє...“

А дівчина що-ж на те?
 Перед кожним хирхуляе,
 І вертить ся, і кружляє
 І плахиттєм аж метє!
 Відмовляє вона грезно
 На дурбайські лестні речі —
 На захвалки ухмілкамп,
 На морганне регіткѡм,
 І притуєє ніжками,
 І махає вахліркѡм...
 Хто-ж ті гарні кавалєри?
 Чиновєнство, охвіцєри,
 Хвєлтихвєтні граждакї,
 Але все то — мертвякї
 І — гай-гай, гай-гай, гай-гай!
 Та живої ти людини
 Промїж ними й серед двїни
 З ліхтарями не шукай!
 То нікчемні джигунї,
 Скоробрєшки-вертунї,
 Дурноляни-гайдарї,
 Тупоглуздї лобурї,
 Пронїякї та гудьтїяї,
 Дармоствїкї, дурнограї,
 Мартиотратцї, цвиндюкї

 Мѡтлох людєський та хамлѡ,
 Щѡ їм кара — помєлѡ!
 Але й правдї нїгде дїтї,
 Бо огєї-ж пустоємѡлѡтї —
 То-ж у нас юнацтво квітї

* * *

Катеринодар, 1878 року.

Але ось якийсь мосє
 Вже гука: лянс'є, лянс'є!
 Осє оркєстра зарєвла.
 Танцюєрї — галá, галá!
 Підняла ся метушнїя.
 І вихрїть народ, гарцює,
 Мов ручаї кипить-бурїє,
 Гомовить, шумить-гудє;
 Грїм музичний бучно їде
 І що далї, то гучнїйше;
 Шолонай, над всїх дурнїйшїй,
 У танцю перєд веде, —
 І моя сьвята краса
 З ним танцює, аж гасá!

IV.

Тихо-тихо виступаю
 З блискучѡї салї,
 Бо на душї жаль великий,
 Сльови в горлї стали;
 Щѡ така краса чудѡвна,
 Квітка України,
 У ганєбних пожаданнях
 Безнадїйно гине!
 Йї, бач, треба блєску й слави
 Посеред громади,
 Щѡ людинї з живим духом
 Всю нутробу ваде;
 Йї в жадѡбу лайдаків тих
 Спїльнє залїцїяня,
 Дурноляпїв лєстнї речї,
 Стогни та вїтханнє.

Та нехай вже хоч і так би,
 Хай була-б мизгуза,
 Хай була-б і вихрувата,
 Хистка, легкодуха;
 Та щѡб в нїї чутѡб живущих
 Хоча іскра тїла,
 Хоч одна струна висока
 У душї бривїла;
 Щѡб хоч часом тая іскра
 Серце загрївала,
 Хоч в рядї-годи струна та
 Душу бурувала.
 Але в серцї тїм порожнім
 Іскри не зіскати,
 А чутѡб сьвятих, високих
 І слїду не знати!..

V.

Гей, прєтяжко серце мїє!
 Мое сонєчко-надїя
 В хмарах туги загибá
 І в душї вже — боротьба!
 Мов живая, щѡ хвилини
 Удрїваєть ся дївчина:
 Постать гарна, личко любє,
 Груди, очї, брови, губи...
 Але знов же щѡ хвилини
 Надокучна думка лїне:
 Голї дарма хмїрувати!
 Час красуху занєдбати,
 Бо йї той з душї не їде,
 Щѡ в танцю перєд вєдє...

Василь Лиманський.

ИСТОРИЯ ЛИТЕРАТУРЫ РУССКОЙ.

написавъ омелянъ огоновскїй.

ПЕРІОДЪ НОВЫЙ.

Литература наукова.

[13. Михайло Драгомановъ].

◆ [Дальше.] ◆

Въ першому зшитку другого тому сего збраника надруковано „пїснї про вѡйну зъ Поляками при Богданѣ Хмельницкѡмъ“, — се-бѣ-то вѡддѣль другїй частї другои. (Київъ, 1875; XI + 166 сторбнѣ).

Въ передньому словѣ сказано, що всѣ пїснї про боротьбу зъ Поляками вѡдъ часѡвъ Наливайка до Хмельницкого, надрукованї въ збраникахъ Срезневского, Максимовича, Мєтлинського й и., и такожь пїснї, найденї въ рукописяхъ Максимовича й Мартинова, можуть уважатї ся пѡдроблеными. Такими фальсификатами суть н. пр.: 1. Дума про смерть Богданка й про дары Стєпана Баторїя козакамъ; 2. багато думъ про Наливайка; 3. дума про Чудая; 4. дума про Сулиму й Лободу; 5. про трѡхъ полководцѣвъ; 6. про кошевого Тетєрю й єго сына. Першу зъ сїхъ думъ надруковано въ збранику Срезневского (стор. 77—82), а другу, третю, четверту й пятау въ збраникахъ Срезневского й Максимовича (зъ р. 1834). А вже-жъ изъ часѡвъ Хмельницкого, коли за-для соціально-єкономичного гнѣту повстала масса народу противъ польскихъ порядкѡвъ, дѡйшло до насъ багато автєнтичныхъ пїсєнь и думъ.

Выдавцѣ гадають, що думи первѣстно складались козаками, тѡлько-жъ думи часѡвъ Хмельницкого прийали

сильно мужицкїй характеръ. У сферѣ чисто-козацкихъ и релїгїйныхъ интересѡвъ обертають ся тѡлько думи про Хмельницкого й Барабаша, про похѡдъ у Молдаву й про смерть Хмельницкого. Въ иншихъ думахъ выступають на-передъ загально-народнїй, соціально-єкономичнїй интересы, зъ котрыми вяжуть ся подекуды интересы національнїй й релїгїйнїй. Въ тыхъ пїсєняхъ, щѡ зъявляють прикметы загально-народнїй, прославляють ся особливо Перєбїйносъ и Нечай, тому-що они въ часѣ Хмельницкїи найбѡльшь обороняли интересы мужикѡвъ. Коли-жъ отъ сїй пїсєнѣ мають по-найбѡльшь характеръ соціально-єкономичнїй, то не дивота, що въ нихъ не добачаємо интересу для справъ державныхъ, — що навѣть про перехѡдъ Украины зъ-пѡдъ Польщѣ пѡдъ кормїгу Москвы не зложено нѣ одної пїсєнѣ (стор. III—IV).

Колї-жъ въ народныхъ пїсєняхъ изъ часѡвъ Хмельницкого проявляє ся найпаче характеръ мужицкїй, то въ сучасныхъ вѣршахъ грамотѣвъ вѣє иншїй духъ, дарма, що деякї мотивы й выразы сїхъ вѣршѣвъ схожї суть зъ пїсєнями народными. Сей духъ вызначує ся козацкимъ и дрѡбно-шляхєцкимъ демократизмомъ зъ закраскою рѡялїстичною. Вѡдтакъ тї вѣршѣ украинськихъ грамотѣвъ оказують антипатїю до гордовитыхъ магнатѡвъ, котрї

глузували зь самого короля. Отъ-ей вѣршѣ надруковано въ додатку до першого зшитку другого тому. Антонович и Драгомановъ подѣлили тѣ вѣршѣ на три вѣддѣлы: I. Сучаснй вѣршѣ про гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного (стор. 127—135). II. Сучаснй вѣршѣ про добу Хмельницкого (135—141). III. Драма: „Милость Божія, Украину отъ неудобь носимыхъ обидѣ лядскихъ чрезъ Богдана Зиновія Хмельницкого, преславнаго войскъ запорожскихъ гетмана, свободившая, и дарованными ему надѣ Ляхами побѣдами возвеличившая, на незабвенную толикихъ его щедротѣ память репрезентованная въ школахъ Кіевскихъ 1728. лѣта“ (стор. 141—165).¹⁾

Выдавцѣ кажутъ (стор. V.), що думки третьего элементу тогдѣшньої суспільности української, се-бѣ-то духовенства, выражають ся вѣршами въ честь Сагайдачного и драмою: „Милость Божія“. Въ сѣй-то драмѣ свѣдомѣсть національной вѣдрубности вѣдѣ Полякѣвъ вызначує ся далеко бѣльше, нѣжъ въ народныхъ пѣсняхъ.

Далѣ читаемо въ передньому словѣ до другого тому, що й до Хмельничины вѣдноють ся деякй пѣдробленй пѣсенѣ. Фальсификатами вважають ся три думы про битву Жванецку, найденй мѣжъ рукописями Максимовича, дума про походѣ на Жовтй Воды, надрукована въ „Ужинку рѣдного поля“,²⁾ одна дума на смерть Хмельницкого, найдена мѣжъ рукописями Мартинова й друга („Ой пошла тяжка жаль-недоля да по всѣй Украинѣ“), надрукована въ „Запорожскѣй Старинѣ“.

Въ кѣнци переднього слова до першого зшитку другого тому кажутъ выдавцѣ, що въ двохъ вѣддѣлахъ пѣсенъ козацкой добы (про боротьбу зъ Турками й Татарами й про боротьбу зъ Поляками при Хмельницкомѣ) надруковано майже всѣ лучшй вѣзрѣцѣ спеціальной украинської формы кобзарскихъ думѣ. Тѣ думы утворено тогдѣ, коли ясно вызначувались характеристичнй черты малорусской народности. А вже-жъ найкрасшй думы зъявляють ось-якй змаганя народу: 1. зберегти Украину вѣдѣ самой простои и грубон формы експлоатаціѣ турецкой и татарской, — вѣдѣ експлоатаціѣ мѣжнародной въ видѣ захопленя людей въ неволю; — 2. зберегти батьківщину вѣдѣ кормити шляхецко-польской и жидѣвской, се-бѣ-то вѣдѣ експлоатаціѣ внутрѣшньої, національно-суспільной. Найкрасша-жъ дума пѣзнѣйшои добы сполучає ся тѣсно зъ тыми думами, що зъображають експлоатацію національно-суспільную, — се дума про запорожского гетьмана Ганджу Андѣбера, репрезентанта голоты, що побивъ дукѣвъ-сребляникѣвъ (стор. X).

Въ першому зшитку другого тому надруковано вѣсѣмнайцять думѣ и пѣсенѣ историчныхъ.

Про генезу сего издавництва писавъ Драгомановъ р. 1894. ось-що: „Робота по „Историчнымъ пѣснямъ малорусского народа“ була досыть складна. Зъ-першу, ще въ 1863—1870. рокахъ я й Антоновичъ подѣлились збѣрками печатными й рукописными. На-рештѣ зложили „index“ всей працѣ. Потѣмъ, коли въ кѣнци 1870. р. я вѣхавъ за границу, а збѣрку нашу треба було переписувати, то на мое мѣсце ставъ Русовъ, пѣдѣ доглядомѣ другого пѣсенѣ переписувались пильно, — але такъ, що нашъ „index“ („ноты“, якъ мы зъ Антоновичемъ звали) бувъ

згублений, такъ, що потѣмъ, вернувшись, я часто не знаходивъ тыхъ нумерѣвъ, котрй памятавъ, и мусивъ знову розшукувати ихъ по первымъ збѣркамъ. Тымъ часомъ Житецкѣй надумавъ додати до „Историчныхъ пѣсенѣ“ граматикку й словникъ, — и для того почавъ выбирать зъ тетрадѣвъ пѣсенѣ матеріяль... А тутъ же Чубинскѣй порадивъ методу выдання варянтѣвъ зъ цифрами („альгебра“ и „нудна работа“, якъ казавъ Русовъ). За се взялись тежъ импровизованй дослѣдачѣ, наибѣльше жѣнки кѣлькокохъ приятелѣвъ, — и повели роботу, по чиемусѣ розказу, якъ-разъ напроти закону, котрй выдано зъ порѣвнаня на пр. рѣжныхъ редакціѣ скандинавской Едды и т. и., — то-бѣ-то взялись за старѣшй й оснѣвнй — варянты довшй. Опрѣчь того нарѣбили помилокѣ и зъ нумерами, — бо ся алгебра тогдѣ-бѣ тѣлько могла выйти зносною, коли-бѣ еѣ робили ангелы. Черезъ пошану до довшихъ варянтѣвъ вышло таке на пр., що въ першй нумеры попались варянты Гатцука й Мартинова, фальшованй, зъ додатками своевольными. Вернувшись у Кѣвѣ, я дуже налякавъ ся сѣи алгеброй, — ставъ на правити наибѣльшй скандалы, — але всю алгебру выкинути менѣ не дали, бо, казали, всѣ варянты печатати дуже дорого, та й жалко було-бѣ кидати въ огонь працю алгебраистѣвъ. Я мавъ слабѣсть згодитись... Замѣтки до „Историчныхъ пѣсенѣ“ робились такъ: Антоновичъ мусивъ выбирать для нихъ матеріяль изъ краевой исторіѣ, я зъ европейской (наибѣльше турецкой!) и робити порѣвнаня зъ пѣснями чужихъ народѣвъ. Мы сходились и обсуживали вкупѣ замѣтки, при чѣму писавъ текетъ ихъ я по бѣльшой части въ присутности Антоновича и при постѣйной его радѣ, а де треба було, то й пѣдѣ диктовку его. Передне слово написано было мною по радѣ зъ Антоновичемъ“.¹⁾

Збѣрникъ Антоновича й Драгоманова звернувъ на себе увагу тямущихъ критикѣвъ не тѣлько въ краю, але й за границу. Рецензіѣ першого тому „Историчныхъ пѣсенѣ малорусского народа“ писали мѣжъ иншими: Иванъ Новицкѣй („Кіевлянинъ“. 1874. № 100), Олександръ Веселовскѣй („С.-Петербургскія Вѣдомости“. 1874; октябрь), Микола Костомаровъ („Вѣстникъ Европы“. 1874; декабрь), Орестъ Миллеръ у статьи „Малорусскія народныя думы и кобзарь Остапъ Вересай“ въ журналы „Старая и Новая Россія“. 1875. № 3. — Альф. Рамбо (Rimbaud) въ „Revue des deux mondes“ (1875. 15. Juin) п. з. „L'Ukraine et ses chansons historiques“ и т. д. — Опроче рецензіѣ сего тому явила ся въ „Правдѣ“ (Львѣвъ. 1875. № 1—3)²⁾ и въ „Друзѣ“ (Львѣвъ. 1875. № 10)³⁾ а Кульшѣ подавъ деякй поправки тексту й свои замѣтки въ творѣ „Исторія возсоединенія Руси“.⁴⁾ Годить ся ще спѣмнути, що, по словамъ Ягича, першй томъ сѣи збѣрки є „der Anfang einer musterhaften, kritisch-historisch beleuchteten Ausgabe“.⁵⁾

¹⁾ Письмо Драгоманова до О. Огоновского зъ д. 8 (2¹⁾ кѣвтя р. 1894.

²⁾ В. Навроцкѣй называє збѣрникъ Антоновича й Драгоманова „велимй цѣннымъ дѣломъ“. („Правда“, 1875; стор. 22). Критикъ подає поглядъ такожъ на тѣ народнй пѣсенѣ, котрй въ рукописи зберегались въ его збѣрнику

³⁾ Коротку критику сего збѣрника написавъ у „Друзѣ“ Гнатъ Онишкевичъ. Бѣльш доторкнувъ ся лише лексикальной стороны издавництва й заявивъ, що „издатели не выдали своихъ пѣсенѣ такъ, якъ народъ ихъ спѣває“ (стор. 242).

⁴⁾ „Исторія возсоединенія Руси“. С.-Пб. 1874; томъ I. и II.

⁵⁾ „Archiv für slavische Philologie“ I. Band, Berlin, 1875; Seite 563. — Опѣсла Ягичъ называє ту збѣрку „das mit möglichster Sorgfalt

¹⁾ Про сѣй драматичнй творѣ гляди „Исторію литературы руской“ въ „Зорѣ“, 1886; стор. 374.

²⁾ „Ужинок рѣдного поля“, вистачений працю М. Г. Москва, 1857; стор. 279—280.

Вѣдтакъ Яковъ Головацкій писавъ Антоновичеву (11. па-
длиста р. 1876), що отъ-ся книжка для него вельми ин-
тересна, та що се выдане можна назвати першою пробою
справжняго наукового анализа народныхъ пѣсень. Тѣль-
ко-жь Головацкому не вподобало ся се, що въ историч-
ныхъ пѣсняхъ, записаныхъ у Галичинѣ, выдавцѣ не вы-
значували вѣрно діалектичныхъ примѣтъ мовы.¹⁾

Въ кбци запримѣчаемо, що й Пыпинъ похвалить
сю публикацію историчныхъ пѣсень украинскихъ. Вѣнь
заявивъ, що се справдѣ наукова праця про украинській
епосѣ, котра стала выхѣднымъ пунктомъ для дальшихъ
дослѣдѣвъ.²⁾

* * *

Въ 1876. р. юго-западный вѣддѣль географичного то-
вариства выдавъ у Киѣвѣ важный этнографичный збѣр-
никъ Драгоманова п. з. „Малорусскія народныя
преданія и рассказы“ (XXV + 434 сторѣнь).

Въ передньому словѣ до сего збѣрника³⁾ пише Дра-
гомановъ, що наибѣльше матеріялѣвъ вѣнь одержавъ вѣдѣ
И. Манжуры, Я. Новицкого, Н. Мурашки, В. Меница й
вѣдѣ Ст. Руданьского.⁴⁾ Опроче деякы народныя казки до-
ставили ему такожъ И. Рудченко, А. Лоначевскій и Гр.
Купчанко, мѣжь-тымъ коли Анатоль Крालицкій передавъ
ему одну казку, записану въ угорекѣй Руси. Вѣдтакъ
Драгомановъ корыстувавъ ся такожъ друковаными збѣр-
никами, найпаче-жь казками, що ихъ збѣравъ Игнатій
зъ Никловичъ (Лѣвѣвъ, 1861.⁵⁾

Далѣ каже Драгомановъ, що явилась конечнѣсть,
выдавати творы народной словесности въ системѣ такѣй,
яка давала-бъ спроможнѣсть, бѣльше ясно видѣти образъ
житя народнаго, минушого й теперѣшнього. въ памят-
никахъ народнаго слова. Вже-жь вѣнь и Антоновичъ за-
ладилъ програму для выдавництва народныхъ пѣсень, ко-
трыми ставъ орудувати юго-западный вѣддѣль географич-
наго товариства. И по тѣй програмѣ, зъ деякими змѣнами,
выдано вже пѣснѣь буковиньского народа заходами А. Ло-
начевского въ II. томѣ Записокъ того вѣддѣлу. Вѣдтакъ
збѣрку народныхъ казокъ розложивъ Драгомановъ на вѣд-
дѣлы ось-якы: I. Казки про зъявища природы й про вы-
находы (стор. 1—19). II. Примѣты й повѣрья (20—23).⁶⁾
III. Знахорство, молитвы, замовы й пародіѣ ихъ (24—40).
IV. Вѣрованя й казки про чортѣвъ (42—61). V. Казки
про мертвякѣвъ (62—67). VI. Вѣрованя й казки про лю-
дей зъ чудесною силою (68—77). VII. Про скарбы (78—88).
VIII. Казки про церковныя особы й зъявища (89—167).
IX. Про побутъ сѣмейный и суспѣльный (170—198).

gesammelte und geordnete Material in der Sammlung historischer Volks-
lieder von Antonowicz und Dragomanow“. („Archiv f. slav. Phil.“, II.
Bänd, S. 297).

¹⁾ „Замѣтки и дополненія къ статьямъ Пыпина, напечатаннымъ
въ „Вѣстникѣ Европы“ за 1885. и 1886. годы“. Вильна, 1888; стор. 31—35.

²⁾ „Исторія русской этнографіи“, т. III; стор. 367.

³⁾ Се передна слово написавъ Драгомановъ по-россійски.

⁴⁾ Збѣрку Степана Руданьского передавъ Драгоманову профессоръ
Котляревскій изъ матеріялѣвъ колишней редакціѣ журнала „Основа“.

⁵⁾ Отъ-сей казки, по думцѣ Костомарова, особливо важны за для
того, що навазують украинскій переказы до заходно-славянскихъ и ру-
мунскихъ.

⁶⁾ Примѣты и повѣрья збѣравъ по-наибѣльше Манжура въ Хар-
ковской и Катеринославской губерніи.

X. Переказы про особы й дѣѣ политичный або историчный
(199—218). XI. Переказы про мѣсцевости (221—245). XII. Былины або бувальщина (248—254). XIII. Казки фан-
тастичный, играшки слѣвъ и дотепы, приказки (255—381).

Опѣсля слѣдує систематичный показчикъ до „при-
казокъ“ (стор. 381—383), а вѣдтакъ додано ще 36 ка-
зокъ, переданныхъ Драгоманову въ часѣ друкованя книж-
ки (383—434).¹⁾ Всѣхъ казокъ, примѣтъ, приказокъ,
та иншихъ зразкѣвъ народнаго переказу надруковано
звыше 500.

Подѣлившы свѣй матеріялъ у групы, Драгомановъ
сказавъ ще ось-що про свое выдане: „Нагромадженый
матеріялъ позволивъ намъ подати до-волѣ повну харак-
теристику украинскихъ вѣрованъ и вѣдносинъ до житя
религійнаго. Але-жь и тутъ значна частина матеріялу
не є свѣйска, бо ось зустрѣчаемо такы казки й образы,
котры взяты зъ апокрифѣвъ, прологѣвъ, изъ збѣрникѣвъ
„Gesta Romanorum“²⁾ и „Legenda aurea“³⁾ та й иншихъ
памятникѣвъ, що мають прикметы середньовѣчнаго, повѣ-
церковнаго мудрованя, и заснують ся то на християн-
скѣмъ, то на жидѣвскѣмъ, то на могометаньскѣмъ свѣто-
глядѣ, — зустрѣчаемо такожъ гумористичны казки про
попѣвъ, попадѣ, дячокѣвъ и т. и. — се-бѣ-то казки, котры
при всему своему локальному колоритѣ являють ся
перербѣкою заходно-европейскихъ fabliaux⁴⁾ и новелъ.
Справдѣ, мы радо приняли въ нашу збѣрку подекуды й
дивну подробицу, бо мы бажали до матеріялу устной
словесности украиньской приложити методу европейского
порѣвнующаго дослѣду, — бо тѣлько тымъ способомъ буде
можно вѣддѣлити чужий элементъ вѣдѣ своего мѣсцеваго,
національнаго. Але-жь и самъ про себе той матеріялъ
є достаточный для характеристики вѣдносинъ нашего на-
роду до предметѣвъ природы й культа, и вѣдтакъ пока-
зує вѣнь теперѣшню просвѣту народнаго массы“ (стор.
XXIII—XXIV).⁵⁾

[Дальше буде].

¹⁾ Последняя казка про сотворене свѣта, про Бога й чорта надру-
кована въ мовѣ болгарекѣй (стор. 429—434). После вѣддѣлѣвъ III. VIII.
X. и XI. надруковано ще додатки.

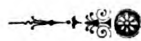
²⁾ „Gesta Romanorum“ — се є збѣрникъ середньовѣчныхъ алек-
дотъ, казокъ и легендъ въ мовѣ латиньской. Засновкомъ сего збѣрника
суть оповѣданя зъ римскѣй исторіѣ и вытяги зъ творѣвъ римскихъ пись-
менникѣвъ; — вѣдтакъ читаемо тамъ такожъ повѣстки моральны й ре-
лигійно-мистичны.

³⁾ „Legenda aurea“ — се суть легенды про житѣ пресв. Богороди-
ци и християнскихъ мученикѣвъ. Збѣрникъ сей заладилъ у XIII. вѣдѣ
архіепископъ Jacobus de Voragine.

⁴⁾ Fabliaux — се коротелькы стихотворы змѣсту набожнаго, лю-
бовнаго, або й историчнаго. Они стали появлять ся въ XIII. вѣдѣ въ по-
вѣнчѣй Франціѣ. Крѣмъ элементѣвъ свѣйскаго литературя зустрѣчаемо
въ нихъ такожъ зразки зъ Письма святаго, зъ творѣвъ римскихъ писа-
тельѣвъ Овидія, Апулея, Петронія и такожъ изъ переказѣвъ ориентальныхъ.

⁵⁾ Далѣ замѣчає Драгомановъ, що географичне розложене деякихъ
матеріялѣвъ вѣдповѣдає тымъ сектарскимъ впливамъ, якы въ останнихъ
рокахъ такъ сильно зворушуютъ украинскій массы. И такъ на лѣвобере-
жной Украинѣ (въ Харьковщинѣ й Катеринославщинѣ) записано тѣ пе-
реказы й вѣрованя (н. пр. про чай, тютювъ), котры суть дуже близькы
поняттямъ великорусскихъ роскольникѣвъ, — тамъ бо тѣ роскольники (ша-
лопуты) мають впливъ на людѣ украинскій. Навпаки-жь, правобережнѣй
казки являють ся провизанъ духомъ скептицизму й гуморомъ, що нимъ
нагадують ся facetiae, fabliaux и новелъ заходно-европейского, передре-
форманійнаго періоду. Вже-жь бо на правѣмъ берегу Днѣпра ширить ся
середь украиньского люду „штунда“, — рухъ заходно-европейскій.

Original from

Л І Р Н И К И.

Студія Кирила Студинського.

Словарець.

[Далі.]

Галицькі лірники:

Українські лірники:

лажа́хи печиво,
лебі́й лід, жебрак,
ліпете́нь діл, жебрак,
лебі́йський, жебрацький,
ліпете́ньський жебрацький,
ле́кша каша,

ла́вда голова,
ла́нкус ях

лебі́й жебрак,

лебі́йський жебрацький,
лобу́рський
" "
ле́кша каша,
лекшу́ниця ступа,

ле́шен ч. мн. ле́шні рак,
лі́нчити прати, мити,

плі́нчити прати, мити,
плі́ний білий,
плени́ть прати, пленый
[білий,

Шаповали:

Обфени:

лі́пати дивитись, видіти,

плéно мило,
плéно прати, чистити,
влі́пати дивитись, видіти,
лі́пно́ ясно,
влі́пу́шний видючий,
калі́йний слі́йний,
ленкі́ очі,

Шаповали:

лошо́ськати ломати,
лопо́тити молотити,
лопо́тня тік, стодола,
ло́пух чобіт,
лопуха́р швець,

лопо́тити молотити,
лопо́тня стодола,

Шаповали:

Обфени:

Злодії:

лі́га вовк,

лапу́х ч. мн. чоботи,
лопу́хи чоботи,
ору́чу чоботи,
лоскотирó полотно,
ло́хатись сьміятись,
лі́га вовк,

Обфени:

Злодії:

лі́мос вязниця,

лыку́сь вовк,
лы́хусь вовк,

макува́ти різати,
махла́йшник різник,

макохті́й місяць,

махлі́чник косар,
махлі́ч ніж,
махлі́чити різати,
вимахлі́чити вирізати,
махдува́ти теригу копати
махі́ль ніж, [землю,
манáтка сорочка,
манáтка біле,
манáта біле,
maniáta, maniatka со-
манько́ я, [рочка,
мане́йський наш,

Шаповали:

манáтка сорочка,

Злодії:

маско́рити мастити, замі-
маско́рник щітка, [лати,
матла́к тютю́н,
матла́йшник капшук на тю-
матлі́йка файка, [тютю́н,
матло́ха табака,

матлі́йка цигарниця, піга-
мугла́ха табака, [рето,
матло́ха "

Шаповали:

ма́хий мали́й,
ме́хенький маленький,
махло́вати жити,
ме́х чоловік, муж,

ме́хли вівці,
ме́рхля нівця,
ме́крый мали́й,
ме́кренький маленький,
мі́кго мало,
мі́крэс мали́й, низький,
мі́нцїй мати,

Шаповали:

мі́крый низький,

Злодії:

Злодії:

Digitized by Google

Галицькі лірники:

Українські лірники:

мислю́га солома,
мислю́жник кашелюх,
мня́ти мати,

Обфени:

Злодії:

мня́ть бути,
мі́ніа́с мати, дісгати,
мо́здір чоловік,

могі́р хлоп. То слово находи-
мо в „Оповіданнях“ Марка Вовча-
ка. Т. I. Ст. 124 — мугі́р
в значіню хлоп.

морзу́ля цибуля,
мо́тинь кіт,

Обфени:

моргу́ля неділя,
мо́рзник часник,
морзу́ля лук,
мо́тень кіт,
мотафо́нь, мота́к кіт, мо-
[тафо́нша кітка,

му́ляс мід,
муля́єниця пасі́ка,

мі́ляс мід,
миля́єниця пасі́ка,
миля́єник улі́й,
омеля́єник цукор,
гомерля́сь цукор, мід,
еме́ля мід, емеля́шникъ
ме́лі: мід, [медівник,
мурго́м бігцем,

оміля́єник цукор.

Шаповали:

Обфени:

Злодії:

назі́коритись назива́єсь,

накато́рський сотський,

наке́вця рукави́ця,
наке́вичник рукавичник,
на́сті штани,
наю́тник кухар,
наю́тничка кухарка,

на́сіки штани,

не́міть нема,
не́хер ніж,
нові́ний новий,
но́скотинь ніс,
ню́ньчик син,
ню́пничка дочка,

на́хтити найти.
обна́хтити перешукати,
не́міть нема,

нові́вний новий,

[Далі буде.]

ОПОВІСТКИ І КРИТИЧНІ ЗАМІТКИ.

Картагенці й Римляни. Три історичні оповідання. Написав Данило Гордієнко. Накладом руского товариства педагогічного. — Львів, 1893 р. 75 стр. 16°. — Ціна 20 кр.

Автор оповідав несвідомим історичним читачам про війни римсько-картагенські. Почавши з Фенікійців, автор оповідає як заснував ся Картаген та Рим, як вони не поладнали, воювали ся і як Рим скорив Картаген. Кінчає автор такими словами: „А римське царство все ширшало та ширшало, загарбуючи все нові та нові землі і підхляючи собі все иньчих та иньчих народів. Але всім тим народам воно несло неволю й кормигу. В великому на півсвіта римському царстві не було правди і, рано чи пізно, а воно мусіло загинути. „З цього кінця та й взагалі з усієї книжки видно, що це мабуть тільки початок серії книжок з римської історії. Це було-б дуже добре, як би ті сподівані книжки справді з'явили ся. В нашій популярній літературі майже зовсім нема книжок з історії всесвітньої, книжка про Римлян та Картагенців добрий здобуток у їй, а за цілу серію таких книжок вельми дякували-б ми авторови. Не можемо одначе не звернути уваги на одну ваду в цій книзі, особливо небажану, коли ця книжка буде початком цілій серії книжок. Автор майже цілком звертає свою увагу на фабулу і залишає дати своєму читачеві не-обхідно потрібні відомости про ті народи, що їх описує. Про Фенікійців він каже трохи, — ну та не вони єсть йому го-ловною темою. Але вже про Картагенців та про Римлян не-відміно треба було розказати ширше й докладно показати географічне становище тих держав, показати, якої віри ті па-роди були, який у їх лад державний та громадський був, яка

в їх культура була. Без цього читач не зрозуміє так як треба і тієї фабули, що дає автор. Що до самої фабули, то бажаним було-б, щоб цілком певні легенди [на пр. про Дідону й скарби, про те, як піби то Регуля у Картатенів мордовано] автор і оповідав, яко легенди, а не як певні факти.

У д. Гордієнка безперечно є хист до таких книжок. Його книжка написана легко, жваво; читачі, несвітомі історії, навіть невеликі діти залюбки її читають. Автор уміє розказувати не тільки цілком просто й зрозуміло, але й дуже цікаво. Цьому пособляє напів-белетристична форма оповіданнів, хоча може треба було-б і менш розмов проміж римськими вояками, — все-ж це не повість. Не вважаючи на те, що автори раз-у-раз доводять ся оповідати про криваві події, він зумів зберегти в оповіданні гарне, гуманне почування. „Чи не краще було-б, як би не було тієї боротьби, як би усі люди жили братами? Здасть ся, усім стало-б місця на широкому світі... та ба! люди досі не зрозуміли цього і досі ще леть ся що дня чоловіча (людська!) кров...“ — каже автор і добре робить, бо завжди треба нагадувати про людяність там, де доводить ся малювати жорстокі вчинки, треба на те, щоб людина не забувала, що це не людсько, щоб не звикала дивитись на страшні картини як на звичайну річ.

Мова досить добра, хоча стриває ся кілька москалізмів (свати замість старостів і т. и.) Товариству педагогічному можна тільки подякувати, що воно видало цю книжку і зажажати, щоб воно не спинило ся на цьому виданні, а щиріше взяло ся видавати дитячі книжки.

Маларі. Оповідання Всеволода Гаршина. Переклав з російського Д. Пісочинець. Накладом К. Пацьковського. — Львів, 1894 р. 34 стор. 32°. Ціна 10 кр.

Се дуже добре, що д. Пацьківський заходив ся видавати переклади творів талановитих письменників. Багато було-б, щоб він на цьому не спинив ся, а видавав і далі книжку за книжкою.

Гаршин — безперечно найталановитіший з сьогочасних молодих московських письменників. На жаль, за своє коротке життя він написав небагато. Перекладене оповідання — один з найкращих його творів. В йому виразно змальовано ту гарну народолюбну течію, що панує й тепер серед тієї частини молодіжї російської, яка не втратила віри в ідеали і шукає правди в житті. Галичани на такі оповідання повинні-б звертати особливу увагу: серед їх ще мало справжнього демократизму та народолюбности. З цього погляду такі твори галицькій публіці користні, і можна подякувати д-ви Пісочинцеві, що він переклав це оповідання. Мова досить добра.

В. Чайченко.

Підпаль. Панько. Два оповідання. Написав В. Чайченко. — У Чернігові, 1894 р. 28 стор. 16°. Ціна 3 коп.

Батько та дочка. Оповідання про те, як чоловікови підь землею вь шахти пригода трапила ся. Написав В. Чайченко. — У Чернігові 1894 р. 36 стор. 16°. Ціна 5 коп.

Три оці оповідання написані звісним нашим письменником В. Чайченком. Одно вже це імя каже нам про їх гарний зміст і мову. Два перші оповідання друкують у „Зорі“ („Панько“ — ч-о 6, 93 р., „Підпал“ — ч-о 1, 94 р.) і вони відомі нашим читачам. Зміст третього оповідання такий. На шахті живе шахтар Максим з дочкою Марусею. Живе він на шахті тим, що немає поля. Маруся малою ще втєрєла матір, але вона добре памятає її ласкавий погляд та нестощі. Через те вона дуже нудила ся без жалування, живши у тіткі і несклавно раділа батькови, коли він у неробочі дні приходив до тітки. Та це так рідко трапляло ся! Потім Маруся упростила ся до батька, щоб жити з ім. Управитель дав Максимови найпоганішу землянку; але Марусі вона здавала ся кращою від усього на світі, бо вона сама чепурила й порядкувала в їй. І Максим радів, що позбув ся бурлацького життя у казармі, мав свій куток, мав господиню в хаті й різну людину біля себе. Одно ще мучило йому на серці. Це бажанне мати свій кланопть поля. Два роки бив ся він, збирав гроші й парешті досяг свого: купив поле, обробив і засіяв. Доживе от до зелених сьвят, візьме грошики за роботу й кине шахти, і шість день тільки зостало ся до тих сьвят! Як тут одного дня несподівано трапила ся пригода: водою залило ту шахту.

де робив Максим. Три дні тягли воду смоком. Три дні і три ночі Маруся, мов нежива від туги, ситіла біля шахти, не їла та одно благала Бога виратувати її батька. А не виратують — вона і сама кинець ся у шахту. Але того не стало ся. Максим та ще двоє товаришів забили ся у такий закапелок, що вода не досягла до їх і вони лишили ся живими. Ой, яка-ж рада була Маруся! Максим кинув шахти, вернувь у своє село й тепер вони живуть у своїй хаті й господарюють щасливо. — Видані книжки чепуренько. Як би ще ціна дешевша,*) то й зовсім-би гаразд.

Ми чули, що ці оповідання становлять початок цілого рядка гарних книжок, що видаватимуть ся на гроші подаровані помершим Ч—ом. Дуже-б добре зробили наші земляки, коли-б підсобили цьому ділові своїми добровольними датками. У нас [на Україні російській. Ред.] нема преси, науки, школи, арозумлої проповіді; одно що нам лишило ся це народня книжка. Це єдине світло нашому темному народови, а ми й про те не дбаємо.

Як треба жити та інші оповідання. П. З. Р—ои. — Москва 1894 р. Виданнє Губанова. 108 стор. 8°. Ціна 7 коп.

Ця сіра книжечка поганого „дубочного“ видання, але дуже доброго змісту, складаєть ся з 12 оповідань. Ось вони: Як треба жити, Добрий хлопець, На всіх не догодиш, Бог нам дав і ми людям відляймо, На кораблеви, Неправедний суд, Як чоловік конем був, У снігу, Скрипаль та вовки, Крамар та сьвятій, Орел та Брат за брата. — Одні з тих оповідань самостійно утворені, другі позичені у інших письменників або поперероблювані. У першому оповіданні старий батько перед смертю навчає сина, як треба жити. „Як ти, сину, народив ся, каже, на світ, дак ми всі раїли, а ти плакав. Живи-ж так, щоб, як доведєть ся тобі помирати, так щоб усі люди плакали, а ти сам щоб радів і не бояв ся стати на суд перед Богом“. Як же того дійти, тому навчають другі оповідання, за винятком 4-х, що оповідають про пригоди на морі, у степу, у горах. Жвавіше й цікавіше від иньчих написано оповідання „Як чоловік конем був“, а краще по змісту „Брат за брата“. Воно навчає, що спасіння треба шукати не в житті чернечому, а в добрих учинках християнських.

Врешті можна сказати, що книжки такого змісту користні і селянам подобають ся.

Д. Пісочинець.

ЯРОСЛАВ ВРХЛІЦЬКИЙ.

[Га. портрет на 332 стор.].

До найзнаменитших сучасних словянських ліриків належить поет єський Ярослав Врхліцький, котрого портрет подаємо на четвертій сторони сего числа.

Він побачив світ 16 лютого 1853 р. в Люнах під Сляном в Чехах яко син небогатого властителя торгівлі товаоів кольовіяльних Фріда; на хресті дали йому імя Омелян. Змалку западав часто на здоровлю і батько, щоб его ратувати, віддав его вже в 4-ім році життя на вихованє до жіничного брата Антона Коляржа, панотця у Вівчарах [під Коліном]. Під впливом дядька і баби молодий хлопчина набрав великої охоти до науки. Визначав ся отже в науках і вже яко гімназист почав віршувати. Дядько намовив его посвятити ся станови духовному, що він і зробив р. 1872. Побувши однак в семінарії заледво кілька місяців, попрощав ся з нею і записав ся на виділ філософійний, де почав студіувати історію, язик, сучасне письменство а також філософію. Одначе тяжка праця вплинула некористно на его здоровлє і він, щоб его ратувати, замість приступити до екзамену, виїхав до Італії, яко приватний вчитель сина гр. Монтекулі-Лядерхі. Пробуваючи на чужині звернув на себе загальну увагу перекладом поезій В. Гіго (1874) і збіркою віршів „З низин“ (1875) і „Сни про щастє“. Відтак вернув до рідного краю: ту віддали ему редакцію „Svčtozora“ на час короткий, почім став

*) На наш погляд ціна вельми дешева, бо за 28 стор. 16° тільки 3 коп., а за 36 стор. 16° всього 5 коп. Бажати-б, щоб усі книжки для люду видавано так дешево.

суплентом в семінарії учительській. В р. 1878 став секретарем політехніки прагьської.

В р. 1876—1879 виказують кипучу яго діяльність поетичну: се бо появляють ся друком яго збірки „Пісень епічних“, „Симфонії“, „Рік на полудню“, „Митів пикль І“, а також справедсна перла, видана окремо під заг. „Вікторія Колдонна“. В р. 1878 виходить геніяльний яго твір „Дух і світ“; є се кільканадцять поем, котрі важе одна думка і напрям: представити історію думки, що перебуває ся звільна через мрак пересудів, через довгі-довгі часи аж до хвилі, що не єсть ві метою, а щаблем, переходом до висшої країни.

Его твори поетичні можна поділити на три відділи: ліричний, рефлексійний і епічний. Без сумніву, що деякі твори з відділу першого, особливо-ж із збірки „Екльоті і пісні“ [1879] належать до найкрасших річий з чеської лірики. Побічних можна з одного боку поставити „Подорожі до Ельдорада“ і „Мотилі всіляких барв“, а другого поважні, деколи повні глибокого суму „Коли наїйшла хмара“, „Що жите дало“, „Дні і ночі“ і „Гіркі зерна“. Окреме місце в тій відділі займають збірки „Вражнія і каприси“ (дістихи і епіграми), „Сонети самітника“ [2 томики], „Чародійний город“ [сестини, серенади, газелі, баллади], „Золотий порох“ [50 рондів], „Ріжні маски“ і „Фрески та gobеліни“ — помімо усеї глубинні думки визначають ся передовієм різнородністю і добором форм, котрими поет володіє по майстерськи. — У відділі поезії рефлексійної, що починає ся від твору „Дух і світ“, треба поставити „Сфінкса“, де підносять ся загадочні, незрозумілі і дивні хвилі історії людскости і жита чоловіка, „Наслідство Танталя“ і роздумуваня під заг. „Жите і смерть“ [70 поезій]. — До творів епічних належать два томи „Пісень епічних“, два томи „Митів“, „Іларіон“, „Твардовський“, „Старі байки“ [20 поезій, головно балад], „Сільські баллади“ і „На рідній землі“. Ту передовієм видно велику ерудицію письменника, коли зважимо, що на пр. перша збірка „Пісень епічних“ містить 2 поеми з історії старинної, 1 з минувшини Німеччини, 1 з минувшини Франції, 2 з талмуду, 2 з жита шпанського, 2 з жита козацького, тільки саме з жита диких Індіців, а всіци 9 фантастичних. Двома останніми збірками заперечив поета тим, котрі відказували єму імени поета національного, прозиваючи его космополітом.

Одначе тими 40 томками епічно-ліричними ще не вичерпує ся яго дотеперішня творчість поетична. То доперва менша половина плодів того геніяльного таланту, котрий також на поли драматичнім від р. 1881 здобув собі поважне становище „Драгомпроу“ (1881), „Ночю на Карльштаїні“ (1882), „Ушами Мідаса“ (1890) і багато пьєшми (разом 19 творів). Також прозую видав три томки новель і три томки студий літературних. Годить ся ще згадати про его переклади. Ту лежить его чимала заслуга, бо він більше як в 30 томках зазнаємив Чехів з творами Байрона, Дантого, Леопардіого, Віктора Гюго, Тасса, Кардучія, Гетого [„Фавст“], Аріоста, Шіллера і інших сучасних письменників.

ЛІТЕРАТУРА.

Дрібні вісті. Том перший обширної праці проф. Омел Партицького під заг. „Старинна історія Галичини“ появил ся вже з друкарні наукового товариства ім. Шевченка. Сей перший том обіймає історію Галичини від 7 віку перед Христом до року 110 по Христі. Книга обіймає тексту 372 стор. 8 ки і річевий перегляд уложений по азбучно. Виданя що до зверхного вигляду дуже гарне, папір веліповий, черенки почі, виразні. Що до виходу другого тому пише шан. автор ось що: „Чи і коли вийде другий том сей історії, сказати наперед не можу. Матеріяльна підпора, яку і осягнув переддлагою на сей перший том, виийшла так нуждена, що на дальші проби трудно буде відважити ся“. Болючі сі слова дають не гарне свідчення папій освіченій публіці, що так незвичайно бабдужна до наукових видав в рідній мові! А видана отсе книжка дотичить преці річ вельми цікавої, і написана зглядно так популярно, що пересічний чоловік освічений найде в ній лектуру дуже пріятну, а що найважніше — п учячу. В слідуючі числі подамо зміст книжки, котрої ціна 3 злр. за примірник. — „Про ввіта“ видала яко книжочку за місяць серпень с. р гігієнічну працю дяди медицини Осина Дакури під заг. „Наші діти“ — poradник лікарський для руських матерій. Книжочка обіймаюча 2¼ аркуша друку, коштує 10 кр. — Посол і радця шк. Ол. Барвінський кіичить тепер „Історію українсько-руськой літератури до кінця XVIII в.“, призначену до ужитку в гімназиях. — Друкують ся або мають друковати ся в Росії: В. Чайчекя „Робінзон“, друге виданє з додатками; оповіданє Ол. Ковиського „Дід Евмед“; збірник народних пісень „Живі струни“

[всі в Чернигові]; оповіданє М. Коцюбинського: „Ціповяз“ і драма В. Чайченка „Хатля хох“ [в Одесі]. Усі ті праці, з вийкою „Живих струн“, надруковані вже двійніше або друкують ся в Австрійській Україні. — Висладо до цензури ось які рукописи: 1) Мої пригоди шалєвий й нещасливий — списала Настя Нечаєва. 2) Оповідани М. Коцюбинського: Харита, Яинка і Малєвський грішник. — Заборонила цензура друковати рукописи: 1) Криничка — збірник віршів та оповідань, перше друкованих у Росії, або взятих з „Давінка“ і 2) Зернятко — збірник оповідань [Пугач, Чорногорія у неволі — друковани в Росії, а инші у „Давінкови“ та в черновецькій „Бібліотеці для молодіжи].

Василь Лукич.

ТЕАТР.

Руський народний театр під управою тов. „Руська Бєсіда у Львові“ гостив в Ставіславові від 9 н. ст. червня до 18 н. ст. липня [з вийкою що від 24/6 до 3/7 пробував в Коломиї] і дав 18 вистав, між тими 5 комедій, 5 драм, 7 опереток і 1 мєльодраму. Виставлено отсі комедії: Левіцького-Старицького „Мовний жєсик“, Янчука „Вихоганець“, Потєхина-Малька „Чуже не гріє [„Краще своє латанє“], Мпршого-Старицького „Крути ти не перекручуй“ і дра Франка „Рябина“; драми: Старицького-Александрова „Ой не ходи, Грицю, та на вечерни!“ (2 рази), дра Франка „Украдене щастє“, Малька „Нещасне козачиє“ і Ванченка-Писанецького „Мужечка“; оперетки: Струса „Барон циганський“, Сулівана „Мікадо“, Целера „Пташник з Тиролю“ (2 рази), Міакєра „Бідний Понтиак“ і „Іаскитроє“, і М. Кропивницького: „Черезтриля“ [„Пошились в дурні“]; — мєльодраму Мошюшка-Ост. Левіцького „Галка“. Теперішній склад товариства не дуже численний, але за те досять добре скомпозований. З давних артисток і артистів бачили ми Ом. Підвисоцьку, Лопатинську, Стечинського, братів Підвисоцьких, Яновича і Вільшанського, а з нових — Фінгерівну, Слободівну, Стефановичівну, Лопатинського, Концевича [ветерана льв. сцени польської], Вільхового і инш. В тїк короткій замїтці, як стєя, годі очевидно нам розбирати кожду виставу дану в Ставіславові окремо, тим більше що не на кождій ми мали вагоду бути. Поділимо ся отже з шан. Читачами хїба загальними вражіннями. Передовієм що до репертуару мусимо призначити, що про оригінальні твори подбала „Руська Бєсіда у Львові“ ширю і репертуар в так короткім часі відєвжила добірними повинками, між котрими визначають ся особливо „Ой не ходи, Грицю“ і „Украдене щастє“. Мєншу однак увагу звернено на переклади, з котрих виставлено тільки оперетки і то переважно давні „обіграні“ такі нашим театром. Коли вже оперетки уважають ся у нас, в Галичині, за malum necessarium, то випадало-б доконче постаратись о їх добір, а всякі пісєнітніци в роді „Іаспаранє“ вже раз зовсім усунути. З огляду, що наш театр на жаль мусить рефлексувати і на чужу публіку, треба-б назад увести на сцену переклади добрих драм і комедій. — Вистава творів народних була переважно добра, деякі ж єси відограно навіть дуже добре: в тїм згляді бачимо в нашій театрі великий поступ, в чім безперечно заслуга і режисєра К. Підвисоцького. Взагалі в трі артистів бачили ми більше натуральности, свободи, певности а мєнше рефлексюваня на „горішні верстви“ театру. Дєщо одначє нас разило: і так хор в театрі надто слабій, статистів зєдно небагато, музиків на сцені не видно. Причиною сєго, як кажуть, має бути малий персонал, котрий не вистарчає на обєсад. На нашу однак думку винна ту зовсім неоправдана „амбіция“ деяких ин. артистів чи артисток, котрі вєддають ся вступати в хорі, грати музику або збїлшшати ряди статистів. Але-ж се публіку не може нічо обходити: противно вона тепєр коли в театрі є устрій спільний, має право вимагати більше ніж за самостійної дирекції, а ємї ин. артисти-спільники обовязані причинитись з усіх сил до як найкращого виставлюваня драм. творів. Ми не можемо розуміти чому на пр. пп. Вільховий, Концевич, Вільшанський і инші не скріпляють хорів, тим більше, що перший дуже а дуже мало коли виступає і то (з огляду на гру) з невеликим повєдєнем, а другий і третій мають зовсім малий репертуар. Чому отже їм не причинитись до успіху вистав иньшим способом? Разить також деяко „комєдіанство“ на пр. в ком. „Чуже не гріє“, де на сцені гуляють посполу жиди і жидівки з мужьями... Де-ж се таке хто видав?! Раз, се під зглядом етнографічним и-вірно, а другє пахнє вже надто цирком... В „Крути та не перекручуй“ вдарило нас, що Хропко вбрав ся сам у шившану сорочку, а сварить на Сашка іменю за те саме... — Вистава опереток нас не задоволїла. Гра була в темні надто повільним, в зборових сценах виявлялось мало житя, а хори зєдно не дописували, голєво по причині недостатчі сопранів. — Що до обєсади ріль, то вона не вєводи була відповідна. Так на пр. не добре обєсажено ролю Грицька в ком. „Крути та не перекручуй“, Варєвської в др. „Мужичка“, Антоєя в мєд. „Галка“, Венєса в „Пташнику“. — Огодити ся зважачаї, що артисти взагалі старають ся на сцені говорити правильно і наголошувати належито, в чім добачуємо також чималий поступ в порівнянн з тим, що

було. Не вшир вони однаке, що деякі твори написані поганю мовою. Ту особливе визначають ся твори Д. Манька, де повно таких слів, як: подучати (зам. одержувати), спросати, построїти, вищій, ловко, отчай, клад, хлопотати і т. и. І в комедії „Крути та не перекручай“ приходять в устах мужиків: бумага, довіреність, согласіє, гражданський, уголовный, прокурор і т. д. Тож пси „Нещасне коханне“, „Чуже не гріє“ і „Крути та не перекручай“ повинна „Руська Бесіда“ справити з огляду на мову. Оповідки театральні друкують ся на жаль знов „етимологією“. Звідки вона там появилася — не знаємо, бо виділ Руської Бесіди“ сего не розпорядив. Коректа в тій „етимології“ — просто неможлива. Пора уже крайня покінчити з тою вічною блуканною і в тім згляді вже і в театрі завести раз лад. Се залежить очевидно від виділу „Р. Бесіди“, котрого увагу на се звертаємо.

Публіка — як на горячу пору — відвідувала доволі численно вистав нашого театру, котрий покінчивши їх переїхав до Бурштина. Тепер гостить в Рогатині.

Василь Лукнич.

Товариство Захаренкове пробуло у Вороніжі місяць і дало з 20 вистав. Попереду Вороніжі охоче йшли на українські вистави. Не то щоб наші горожані були прихильні до українського, а одних ваблять сьвіви, других гарні убери, а третіх заливхацькі танці. Цього разу при нагоді був ще д. Кропивницький. Його артистичне імення давно вже й добре відоме Вороніжцям. Але скоро публіка розібрала, яке то погане товариство завтало до нас і почала обминати театр. У середині місяця і д. Кропивницький [Товариство поклало його на гостинні виступи] розібрав те-ж і вивув грати хоча й жив у Вороніжі. Тоді т-во закидало другого звісного артиста. Манька, дак він ще підсобив таки заробити хоч трохи. Все ж кілька вистав зовсім відміняли, бо не було глядачів. Захаренко виставив тут три свої твори: „Червоної черевиків“, „Сваха“ та „Линар темної ночі“. Перший з цих творів реченовано у 18 ч. і „Зорі“ 1892 р. Він цілком повторяє ті типи, які давно вже відомі з Гоголя й др. письменників, і немає ні побутового, ані морального змісту. Другі твори Захаренкові мелі не довело ся бачити, але я ч-в, що вони написані на той звичайний кшталт, що його набридаю вже й глядіти. В творах тих усе держить ся на заливхацьких танцях, шенях та сьміховинках, котрі до того-ж не до речі ще й припасовані. Значинні вони не мають, бо в них бракує змісту, а ваблять декого тільки тоді, коли у товаристві є гарні сьвіваки та танцюристи. На жаль у Захаренковому т-ві й сьвівати гаразд нікому. — Останньої вистави не докінчили. Завісу спущено посеред дії, там що Захаренко зовсім не знав ролі. Публіка викликала його, а коли вийшов, то стріла й провозила, свистючи. Треба завважити, що він ніколи не вчить і не знає ролі. — З товариства ніхто не вміє балакати по українськи. Навіть Москалі помічали як Кропивницький та Манька відрізняють ся від усіх інших гарною мовою й вимовою. — Четвертого червня тов. поїхало у м. Острогоське Вор. губ.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Подає Василь Лукнич.

а) книжки.

М. П. Старицькій. **Малоросійський театр**. Томъ второй. — Гидане С. Раезохина. Москва, 1894 р. 268 + 4 нел. стор. 8°. Ціна 2 карб. Друк. в 1000 прим.

Зміст: 1. Крути. та не перекручай, комедія в 5 діях, із „Перемудрів“ Мирного (Стр. 1—93). 2. Циганка Аза, драма з малоруського і циганського народного життя в 6 діях з хорами, піснями і танцями. На мотив повісті Крашевського „Chata za wsia“ [Дія I. Зальоти цигана. Дія II. Не відкушив ся! Дія III. Смерть на скатанні. Дія IV. Під тяжкою прокляті. Дія V. Заговорили кров. Дія VI. Пієста тангки. (Стр. 95—182)]. 3. Ніч під Івана Купала, малоруська драма з сьвівами і музикою у 5-ти діях. На мотив „Наброски карандашом“ Шабельської. (Стр. 183—268).

М. П. Старицькій. **Талань**. Оригінальна драма в 5-ти дійствіях і 6-ти картинах. (Із життя малоруських актеровъ). — Москва, 1894 р. 16 стор. 8°. Друк. в 500 прим.

Метаморфози Овідія-Назона. Українсько-руський переклад Івана Сердешиного. — У Львові, 1893 в. (появилася в маю 1894 р.). Видане редакції „Правди“. IX + 3 нел. + 144 стор. 8°. Ціна 50 кр.

Справоздане дирекції ц. к. Академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1894. — У Львові, 1894 р. Накладом фонду наукового. 24 + 54 стор. 8°.

Зміст: Огляд повістей Григорія Квітки Основиненка, Івана Фрачука. Часть урядова. Статут товариства „Руська“ для заломого убогих учеників ц. к. академічної гімназії у Львові, затверджений рескриптом н. к. Намісництва з дня 11. марта 1894 р. Ч. 16.231.

Маруся Больвачівна. **Казна про таємні слова**. — Харків, 1894 р. 46 стор. 16°. Друк. в 3000 прим.

Притчи Господні. Сь рисунками. — Видане кавіара А. Ступина. Моск-а. 1894 р. 72 стор. 6°. Друк. 4 800 прим.

Статут наси для оцадностей і позичок систему Райфейсена. — В Станіславі, з друкарні І. Диневича 1894 р. 35 стор. 16°.

Статут наси для оцадностей і позичок в Марамролі (?!) на передмістю, спілки зареєстрованої з обмеженою порукою. [Подібний заголовок в мові польській]. — В Станіславі, 1894 р. 24 стор. 4°.

Наука читаня і граматки в 2-ім році шкільнім. (Методичний програмник на підставі „Читанки і граматки для шкіл народних“. Часть II.) — Омеяна Поповича. — В Чернівцях, 1894 р. 8 стор. 8°. Ціна 10 кр.

Д. М. Зварницькій. **Іванъ Дмитрієвичъ Сирко**, славетний кошовий атаманъ войска запорожскихъ козаковъ. — В Петербурзі, 1894 р. 163 стор. 8°. Ціна 1 карб. 50 коп. Друк. в 624 прим.

Н. Ф. Сумцовъ. **Пісні и сказки о живомъ мертвецѣ**. — Київ, 1894 р. 19 стор. 8°. Друк. 100 прим.

П. В. Владіміровъ. **Слово о полку Игоревѣ**. Выпускъ 1-ий. — В Київі, 1894 р. 71 стор. 8°. Ціна 50 коп. Друк. в 600 прим.

Петръ Орловскій. **Харитатыва**. — В Київі, 1894 р. 21 стор. 8°. Друк. в 50 прим.

Курганы и случайныя археологическія находки близъ мѣстечка Смѣлы. Томъ 2-гий. Дневники раскопокъ 1887—1889 гг. гр. Алексѣя Бобринскаго и о курганахъ Звенигородскаго и Роменскаго уѣздовъ. — В Петербурзі, 1894 р. XXIII + 232 стор. і 38 таблиць 4°. Ціна 8 карб.

Осипъ Федьковичъ. **Разказы. I. Безталанний. II. Савазь Зиничъ**. Сь галицко-руського перевелъ Н. Н. Златовратскій. — Видане „Народной бібліотеки“ В. Маракуєва. — В Москві, 1894 р. 16 стор. 8°. Ціна 3 коп. Друк. в 2 400 прим.

В. Короленка. **Въ дурномъ обществѣ**. Пэд. „Посредника“ для интеллигентныхъ читателей. — В Москві, 1894 р. 71 стор. 8°. Ціна 35 коп. Друк. в 4 800 прим.

Владіміръ Короленко. **Слѣпой музыкантъ**. — В Москві, 1894 р. 161 стор. 8°. Ціна 75 коп. Друк. в 2 000 прим.

И. Н. Потапенко. **Земля**, повесть. — В Москві, 1894 р. 214 стор. 16°. Друк. в 7 200 прим.

б) периодичні виданя.

Правда. [1894. Том XXII. Выпускъ 65. За місяць липень. Стр. 425—496 в 8°]. Зміст: Записки або журнал Т. Г. Грушевського-Шевченка. Наука руської мови в школах на Вуковині, розвідка дра С. Стоцького. „Хахота“, оповіданне М. Школицька. Народні звичаї, обряди та пісні в селі Крехові, жовківського повіту, збірив В. Герасимович. З подорожі по класичнихъ землях, дра К. Луцківського. За чаряжми, вірші І. Сердюкешко. Саул (за Байрона), переклад П. Граба. Вісти: З лівобережної України. Холера по Київщині 1892 р., М. Са. Добутки принципіальної політики.

ПОСМЕРТНІ ОПОВІСТКИ.

Микола Січинський. Галицька Русь плаче тепер над сьвіжою могилою, котру виспала несподівано одному з найкрасших своїх синів. Несподівано й передчасно, бо в самій силі мужеського віку полинив сей світ муж, що ще міг багато-багато зробити добро о для свого народу — в громад, в п-віті і на полі парламентаріям. А мав до сего всякі усаїва: любов люду і свого народу, охоту й енергію до праці для справи людо-ї й національної, а вікати визначні спосібности, бистрість ума і дар вимови. Покійний родив ся 1850 р. в Нижбірку. Школу народну скінчив в Копичинцях, а до гімназії ходив в Тернополі. Скінчив там сім клас а екзамен зрілості зложив в Чернівцях. Уже яко школяр визначував ся спосібностями і горячим патріотизмом. В Тернополі належав до українсько-руської громади школярської, котра виховала спору громад найкрасших наших патріотів. Покійничий студії теологічні у Львові. де в семінарії рівно-ж належав до круга горячих народівців і задля того терпів чимало неприємностей при тодішнім ворогованю консерватерських сфер проти ідеї українсько-руської, до-ружних ся і висвітлив ся в р. 1871. Ставши священником покоїний д-вний час був на посаді сотрудинка в Копичинцях ватак на парохії в Чернихівцях в повіті збараським, аж от-е торік переїс ся до Стопчатова, в повіті коломийським. Уже на першій своїй посаді в Копичинцях здобув собі покойний повагу посеред руської інтелігенції і велику симпатію у люду цілої околиці; всеюди знали его широго борца за інтереси люду. Тож коли прийшли вибори до союму в р. 1 83-ім, виборці повіту густинського вибрали его своїм послом. На другу каденцію увійшов в р. 1889 до союму яко посол збараський [Чернихівці лежать в повіті збараським], переїмши впливового суперника Тадея Федоровича. В соїмі і в руським клубі був одним з найспосібніших послів, з котрим числяли ся і свої і противники. Яко непохитний народолюб і знаменитий бесідинк школи не занахав вступити рішучо за кожний раз, де ходило о добро люду й народу руського, а кожний виступ его звертав на себе увагу. А найважнішим его ділом з парламентарної діяльности був его проект реформи дорогової; тим проектом звязав він імя своє з многоважною справою дороговою, так що й по его смерті імя его все буде згадувати ся, ілько разів справа дорогова увійде на давній поринок в Соїмі. Під конець сесії соймової 1894-ого р. належав до той трійці послів, котрі зайвувували самостійну політику народну, прогосивши звістну декларацію.

При виконуваню функції духовної 30 н. ст. людя с р. в Стопчатові покойний набавив ся тяжкої недуги [палімстий тиф і запалені легких] і не вдержав її, хоч сильний організм не піддавав ся. Але вкінці хвороба перемогла і смерть забрала собі жертву 8 н. ст. серпня. Умер в 44 р. життя а 23 священства, подшимаючи осмерго незаосмотренних діточок, що остались тепер на руках бідної вдовиці. Поховор відбув ся 10 н. ст. серпня. Над отвертою могилою промовляли між иньшими послі др. Сав-ак і адв. др. Окуєвський.

Тронуті все-к заням жалем по втраті знаменитого і заслуженого патріота народовців голосило з глубини серця над сьвіжою могилою дорогому покойничикови: Пером тоб та рідна земля, котру Ти так дуже любив!

З сїя Числою розслано додаток: „Словарь російсько-український“, том II-ий, арк. 12-ий.

Редактор части літературно-наукової: **Василь Лукнич.**

За редакцію відповідає: **Осип Маковей.**

Видане Науковим Товариством ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка — під зарядом К. Беднарського.